

UTVÄRDERING AV
FRAMTAGANDE AV NATIONELL
ULF-STRATEGI
Rapport 230930

Lars Haikola

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Introduktion	5
Vad är målet med ULF?	5
Terminologi	6
Akronymer	6
Uppdraget	7
Uppdraget i korthet	7
Beslutsdokumentet	7
Tolkning och begränsningar av uppdraget	8
Efter avtalsförslaget	9
Hur utvärderingen genomförts	9
Dokumentstudier	9
Deltagande observation av möten	10
Intervjuer och samtal med intressenter	10
Övrigt	10
Utgångsläget	11
Introduktion	11
Förhistorien	11
Slutrapporten avseende försöksskedet 2017 – 2021	12
Avsiktsförklaring avseende ULF-verksamheten 2022 – 2024	13
Spaningsrapporter	13
Ledning	14
Extern utvärdering - USN-rapporten	14
Konklusion	16
ULFs karaktäristika	18
Introduktion	18
Arvegodset	18
En brasklapp	20
Genomförandet av planeringsprocessen	20
Kraftsamling - enad högskolesektor och enade huvudmannorganisationer	20
Organisation och ledning	21
Avgränsning av uppdraget	23
Identifiering och bearbetning av utmaningar	24
Gynnande villkor	25
Introduktion	25
Ny skollag – krav på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet	26
Ökat tryck på högskolans samverkansuppdrag	26
ULF i rättan tid - skolan som politisk fråga och ULF som svar	27
Konklusion	27

Kvarstående utmaningar.....	29
Introduktion.....	29
Kapitlets disposition.....	29
Uppföljning av avsiktsförklaringen	30
Förberedande mål och fler huvudmän	30
Finansiering.....	31
Konklusion.....	32
Uppföljning av identifierade utmaningar.....	33
Kombinationstjänster och etikprövning	33
Noder	33
Fem inkapslade utmaningar	36
Grundforskning – behovsmotiverad forskning – utvecklingsarbete	36
ULF och dess kollegor.....	42
Exklusivitet och revir	45
Jämbördighet	46
Läraryrket.....	49
Konkluderande synpunkter.....	52
Beslut och händelser efter överlämnande	53
Professionsprogrammet	53
Ny forskningsberedning.....	53
Utredning om lärar- och förskolläraryrket.....	53
Forskningsfinansieringsutredningen.....	54
Övrigt.....	54
ALF-översyn.....	54
VULF	54
EU	54
Appendix 1 Forskningsanknytning i två yrkesutbildningar.....	55
Introduktion.....	55
Teknisk högskola	55
Handelshögskolor.....	56
Konklusion	58
Appendix 2 Samverkan.....	59
KK-stiftelsen och samproduktion	59
Några nedslag	59
Verktyg	60
Rekrytering.....	60
Expertkompetens.....	61
Avans	61
Företagsforskarskolor	61
Referenser	62
Bilageförteckning.....	66
Bilaga 1 Uppdrag	67

<i>Bilaga 2 Möten</i>	<i>70</i>
<i>Bilaga 3 Samtal och intervjuer.....</i>	<i>71</i>
<i>Bilaga 4 Tidplan för ULF arbetet läsåret 2022-2023.....</i>	<i>73</i>
<i>Bilaga 5 Lednings- och referensgrupper</i>	<i>74</i>

Sammanfattning

Denna rapport utgör en *utvärdering av planeringsprocessen* rörande det förslag till nationellt ULF-avtal som lämnades till regeringen i juni 2023. Startpunkten sätts till mars 2022 då slutrapport och utvärderingsrapport över försöksskedet föreligger och arbetet med avtalsförslag påbörjas. Slutpunkten sätts till tidpunkten för avlämnande av avtalsförslag i juni 2023. Några frågor av relevans för ULF också efter slutpunkten noteras.

I rapporten görs en uppdelning i tre led. Först beskrivs *utgångsläget* beträffande ULF när utvärderingen påbörjas. Därefter görs en *karaktistik* av ULF under planeringsprocessen och sist identifieras *kommande utmaningar*.

ULF har en lång förhistoria och står på gedigen grund. Praktisk forskning har diskuterats och dokumenterats i åtminstone ett halvsekel. En fem år lång försöksverksamhet finns beskriven i en slutrapport från ULF och analyserad i en utvärderingsrapport av en forskargrupp vid Universitetet i Sørøst-Norge (USN). Därtill finns slutrapporter och årliga nodrapporter från var och en av de fyra noderna, tre delrapporter från den externa utvärderingsgruppen och sju ”spaningar” angående relevanta frågor. ULFs slutrapport är utformad som en handlingsplan för fortsatt arbete och att en ny avsiktsförklaring fungerar som måldokument. En ny jämbördig ledningsorganisation upprättas i tidigt skede med förankring i såväl högskolevärlden som huvudmannorganisationerna. Vid utvärderingens start finns således ett omfattande och kvalificerat underlag och en stark ledningsorganisation som utgör en stabil grund för planeringsprocessen.

De faktorer som USN-rapporten identifierar kommer att präglade fortsatt arbete i ULF, inte minst anslaget av botten – up och förmågan till regional/lokal anpassning, liksom den goda förankringen i breda grupper och vikten av långsiktighet. Arbetet har genomförts i en stark ledningsorganisation med god förankring i berörda parter organisationer. Ledningen har fungerat drivande, sammanhållande och fokuserande. Uppdraget formulerades konkret i avsiktsförklaringen och avgränsades tydligt i fortsatt arbete. Utmaningar – frågor som måste lösas inom ULF – identifierades tidigt och bearbetades systematiskt genom hela processen. Samtidigt har ULF under planeringsprocessen gynnats av omvärldshändelser som fungerat katalyserande och pådrivande. Framför allt har skollagen från 2010 fungerat som murbräcka i skolsektorns argumentation, liksom det ökade trycket på samverkan har fungerat motiverande i högskolesektorn. Och det politiska intresset för skolfrågor och forskning är välkänt högt.

Planeringsprocessen i ULF står på stabil grund och har genomförts på ett systematiskt och fokuserat sätt i en funktionell ledningsorganisation. Emellertid finns kvarstående utmaningar som har haft olika uppmärksamhet i den tidigare processen. Dessa är i huvudsak kända för den strategiska och operativa ledningen och kan därför karakteriseras som ännu icke lösta frågor. Syftet med att identifiera dessa utmaningar är att betona deras vikt och skärpa uppmärksamheten mot dem. De utmaningar som identifieras rör **finansiering**, kombinationstjänster, etikprövning, noder, grundforskning – behovsmotiverad forskning – utvecklingsarbete, ULF och organisationer med liknande uppdrag, exklusivitet och revir, jämbördighet och lärarutbildning.

Det framhålls att det kan vara klok taktik att inte lösa alla frågor i alla avseenden innan startknappen trycks ned. Detta gäller särskilt i ULF-processen.

Introduktion

Vad är målet med ULF?

Målet är att ta fram en infrastruktur med långsiktigt hållbara samverkansmodeller mellan akademi och skolhuvudmän, för att stärka den vetenskapliga grunden och det vetenskapliga förhållningssättet i skolan. När teori och praktik vävs tätare ihop stärks även lärarutbildningen - dels genom en mer relevant kunskapsbas och dels genom ökade möjligheter för studenter att vara del av skolans forskning- och utvecklingsmiljöer.

Samverkansmodellerna ska leda till forskning som är relevant för skolan genom att yrkesgrupper inom skolan ska kunna ta initiativ till forskning, inte bara forskare inom akademien. Efter försöksverksamhetens slut ska framgångsrika samverkansmodeller kunna permanentas och börja användas nationellt. Visionen är att samverkansmodellerna ska vara grunden för professionellas yrkesutövning inom skolan och för lärarutbildningen.

<https://www.ulfavtal.se/om-ulf-avtal/>

Efter ett initiativ av lärarutbildningskonventet och uppvaktning av tre universitetsrektorer 2015 beslutade regeringen i mars 2017 att uppdra åt Göteborgs universitet, Karlstads universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet att under 2017–2021 ansvara för en försöksverksamhet med samverkan kring praktikinära forskning mellan lärosäten och skolhuvudmän. Försöksverksamheten, benämnd ULF (Utbildning, Lärande, Forskning), inkluderade sammanlagt 25 lärosäten och 150 skolhuvudmän organiserade i fyra regionala noder knutna till de ansvariga universiteten. Verksamheten förlängdes senare till 2024 för att övergå i permanent verksamhet 2025. Försöksverksamheten har slutredovisats till regeringen och utvärderats externt.

Göteborgs, Karlstads, Umeå och Uppsala universitet och Sveriges kommuner och Regioner (SKR), Friskolornas Riksförbund och Idéburna skolors riksförbund undertecknade i mars 2022 en gemensam avsiktsförklaring med ambitionen att ta fram ett förslag till ett nationellt ULF- avtal inklusive förslag till finansiering. Förslaget avses utgöra underlag för regeringens beslut om en nationell infrastruktur för ULF som kan träda i kraft 2025. Sådant förslag inlämnades till regeringen i juni 2023.

Denna rapport behandlar processen att ta fram förslaget till nationellt ULF-avtal.

Terminologi

I denna rapport kommer följande benämningar på ULFs olika skeden att nyttjas.

Fas 1 **Försöksskedet** 2017 - 2021

Fas 2 **Förlängningsskedet** 2022 – 2024. Förlängningen omfattar två delprocesser som löper parallellt under hela skedet.

Fas 2a **Fortsättningsprocessen**. Utvecklings- och forskningsprojekt fortsätter att drivas regionalt och lokalt

Fas 2b **Planeringsprocessen**. Planeringsarbetet för permanent ULF

Fas 3 **Permanentskedet** från 2025.

Planeringsprocessen används i denna rapport som teknisk term på allt arbete som sker med utgångspunkt i fortsatta förberedelser för permanens. Denna verksamhet är bredare än enbart ”planering” och innehåller till exempel verksamhet som bör kallas utvecklingsarbete.

Även fortsättningsprocessen är bred och omfattar projektverksamhet, infrastrukturbygge, utvecklingsverksamhet, forskning, och också planering. Det är planeringsprocessen, fas 2b, som är föremålet för utvärdering i denna rapport.

Akronymer

Ifous Innovation, forskning och utveckling i skola och förskola.

Fristående forskningsinstitut som drivs som en ideell förening. Grundande medlemmar är Sveriges kommuner och regioner (SKR), Friskolornas riksförbund och Idéburna skolors riksförbund.

SUHF Sveriges universitets och högskoleförbund

SUHF är en intresseorganisation för universitet och högskolor

VR/UVK Vetenskapsrådet/Utbildningsvetenskapliga kommittén

ULF-S Samordningsgrupp för nationell ULF-strategi

ULF-O Operativ samordningsgrupp

ULF-R Referensgrupp (Sveriges lärare, Sveriges Skolledare)

ULF Bazar Diskussions- och utbytesarena för ULF-aktiva. Genomförs både nationellt och regionalt

NSG Nationella samordningsgruppen ledde arbetet under försöksskedet

Uppdraget

Uppdraget i korthet

Rubriken på detta uppdrag är *Utvärdering av framtagande av nationell ULF-strategi*. Den nationella ULF-strategin framkommer huvudsakligen i arbetet med att ta fram avtalsförslag till regeringen. Planeringsarbetet avseende avtalsförslaget utgör det primära undersökningsobjektet för denna utvärderingsrapport. Uppdraget ska genomföras så att framtagandet av avtalsförslag beskrivs och analyseras brett ur ett från ULF-processen oberoende perspektiv. Utvärderingen ska belysa särskilt viktiga delar av processen, sätta dem i ett nationellt sammanhang och beskriva olika intressenters varierande betoningar av vikt i processen.

Beslutsdokumentet

I beslutsdokumentet angående uppdraget ges en bakgrund till ULF-verksamheten 2017 – 2021 varefter ULF-verksamhetens organisation 2022–2024 beskrivs. Under rubriken *Utvärderingens motiv, syfte, genomförande och tidsram* relateras till den slutrapport över försöksverksamheten som inlämnades till regeringen i mars 2022 och den externa utvärdering av försöksverksamheten som utfördes av Universitetet i Sørøst-Norge (USN) och rapporterades i februari 2022. Därefter anges att under ”2022–2024 står tydliggörande och formalisering av strukturen på nationell nivå i fokus” då detta kommer att starkt påverka ULFs långsiktiga utveckling och förmåga att fullfölja sina ambitioner.

I beslutsdokumentet anges att ”[i]nblandade aktörer dokumenterar och rapporterar verksamheten och arbetet med utveckling av strukturen noggrant” men att det också behövs ”en mer fristående belysning och analys av arbetet som sätter in det i ett bredare högskolepolitiskt sammanhang”. Syftet formuleras:

Syftet med denna utvärdering är således att utifrån ett från processen i övrigt oberoende och brett perspektiv fånga, belysa och analysera:

- viktiga samband och beroenden mellan olika delar i arbetet med den nationella strukturen och hur arbetet successivt utvecklats samt vilka komponenter i det förslag till nationell struktur som är av avgörande betydelse i en utbildnings- och högskolepolitisk kontext
- hur olika aktörer och intressenter på såväl regional som nationell nivå inom lärosätena, skolhuvudmännen och den politiska sfären uppfattar och betonar olika delar i skeendet och strukturen samt vilken betydelse detta kan komma att ha för en långsiktig utveckling.

Beslutsdokumentet anger även att uppdragstagaren under pågående utvärdering ska återkoppla preliminära slutsatser och observationer som kan påverka framtagandet av avtalsförslag.

Det fullständiga uppdraget återfinnes som **Bilaga 1**.

Tolkning och begränsningar av uppdraget

Min tolkning av uppdraget är att utvärderingens fokus är processen för framtagande av avtalsförslaget som genomförts från mars 2022 till juni 2023 (planeringsprocessen, fas 2b). Startpunkten sätts till mars 2022 av tre skäl:

- Den externa utvärderingen rapporteras i februari 2022
- Slutrapporten till regeringen inlämnas i mars 2022
- En (ny) avsiktsförklaring avseende ULF-verksamheten 2022-2024 inlämnas till regeringen i mars 2022.

Efter dessa för fortsatt process betydelsefulla dokument kan planeringsarbetet med avtalsförslag påbörjas. Slutpunkten bestäms av avtalsförslagets inlämnande till regeringen i juni 2023.

Uppdragsformuleringen medger vida ramar för att identifiera vilka faktorer som är vitala för olika intressenter på nationell och regional nivå. I uppdraget anges att inblandade aktörer – oberoende av denna utvärdering - dokumenterar verksamheten noggrant samtidigt som det betonas att utvärderingen ska genomföras ur ett oberoende perspektiv. Detta tolkar jag så att den rena *processbeskrivningen* dokumenteras genom ULFs egen försorg och att utvärderingen istället bör eftersträva identifiering av vitala faktorer, dvs. *analys* av framtagningsprocessen.

Uppdraget - att utvärdera framtagandet av nationell ULF-strategi genom framtagandet av avtalsförslaget till regeringen – innebär samtidigt tre avgränsningar.

- 1) Uppdraget innebär *inte* att utvärdera själva avtalsförslaget eller att utvärdera ULF som koncept för att bygga infrastruktur för praktknära forskning – utan *processen* att ta fram avtalsförslaget.

Även om uppdraget inte är att bidra till framtagandet av avtalsförslaget så utesluter inte detta att resultat av utvärderingen kan påverka utvecklingen av avtalsförslaget i något skede och bidra till utveckling av konceptet för praktknära forskning. Detta gäller framför allt resultat som meddelats tidigt under utvärderingen i enlighet med deluppdragets formativa inslag.

- 2) Uppdraget innebär *inte* att utvärdera hela ULF-processen – vilken omfattar flera decennier.

Den period som ska belysas har jag avgränsat till mars 2022 – juni 2023 (planeringsprocessen). Det måste understrykas att de mest vitala momenten i ULF-processen ligger före denna period. Det finns en lång förhistoria till praktknära forskning och ULF som föregår försöksverksamhetens start 2017. Försöksskedet 2017 – 2021 var bred och omfattande och gav viktiga erfarenheter för den fortsatta ULF-processen. Efter försöksperioden har ULF-verksamheten förlängts med fortsättning i de fyra noderna till 2024 varför nya erfarenheter fortsatt matas in i ULF-processen.

ULFs historia, försöksverksamheten och dess fortsättning, och de explicita förberedelserna för avtalsframtagandet har i stora delar dokumenterats. Dessa omfattande förarbeten utgör i sig inte föremålet för föreliggande utvärdering men är – självklart - av hög relevans för denna. Denna utvärdering grundas därför inte enbart i händelser och dokumentation från perioden mars 2022 – juni 2023 utan också i tidigare händelser och dokumentation.

- 3) Uppdraget innebär *inte* att utvärdera processen avseende de ULF-projekt som genomförs under samma tid i fortsättningsprocessen (fas 2a, ULF-B). Än mindre innebär uppdraget att utvärdera dessa projekt

ULF-processen genomföres på nationell, regional/nod och lokal nivå genom en mångfald av projekt. Utvärderingsuppdraget avser emellertid framtagandet av den nationella ULF-strategin, huvudsakligen som den framkommer i arbetet med framtagande av det avtalsförslag som lämnades till regeringen i juni 2023. Detta är i allt väsentligt en process som genomförts på nationell nivå. ULF-processen har under undersökningsperioden fortsatt med hög aktivitet på regional/nod-nivå och lokal nivå (ULF-B) men dessa processer är inte föremålet för föreliggande utvärderingsprocess.

Efter avtalsförslaget

Avtalsförslaget lämnades till regeringen den 26 juni 2023 och utvärderingsuppdraget avslutas den 30 september 2023. Efter det att avtalsförslaget avlämnats har utvecklingsarbetet inom ULF fortsatt på alla nivåer – lokalt, regionalt och nationellt. Det finns en omfattande och detaljerad handlingsplan för utvecklingen av ULF på nationell nivå. Omvärldsförändringar på nationell och internationell nivå kan påverka ULFs utveckling. Händelser av denna karaktär och med relevans för utvärderingsuppdraget ges i rapporten en kort beskrivning men ej analys.

Hur utvärderingen genomförts

Uppdraget har genomförts genom dokumentstudier, deltagande observation av möten samt intervjuer och samtal med intressenter. Eftersom uppdraget påbörjades 1 januari 2023 så utgör deltagande observation av möten inte underlag för utvärderingsperiodens första nio månader.

Dokumentstudier

- 1) ULFs hemsida visar en omfattande dokumentation.¹ Rubriken *Dokumentation* klassificeras i styrdokument, återrapportering och utredningar.

Styrdokument utgörs av regeringens beslut om försöksverksamheten ULF 2017, de senaste forskningspropositionerna från 2016/17 och 2020/21 samt betänkandet SOU 2018:19 *Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring*. Därtill återfinns här den första avsiktsförklaringen 2017, ansökan till regeringen 2015 och återkoppling till regeringen 2017.

Återrapportering består av 24 ULF-rapporter av olika slag till regeringen. Därtill återfinns här den andra avsiktsförklaringen 2022, brev till utbildningsministern och utvärderingsrapporter från Universitetet i Sørøst-Norge.

Utredningar består av 7 ”spaningar” som är utredningar av olika frågor av relevans för ULF, till exempel. utredning om kombinationstjänster och utredning om forskningsetik.

Till dessa handlingar har under rubriken *Förslag till nationellt ULF-avtal 2025-2034* fogats det slutliga *avtalsförslaget* och dess *följebrev*.

¹ <https://www.ulfavtal.se/dokumentation/>

Utöver hemsidans avsnitt *Dokumentation* har samtliga övriga avsnitt utgjort underlag för utvärderingen. Avsnittet *Organisation* är ett nödvändigt underlag i utvärderingen. Avsnitten *Aktiviteter*, *ULF-avtal i närbild* och *Mediainslag* visar den breda omfattningen av verksamheten och via länkar kan också omvärldens reaktioner följas – dock har dessa delar varit mindre relevanta för denna utvärdering.

En stor del av dokumentationen på hemsidan berör ULF i tidigare faser, men som ovan angivits är delar av detta av hög relevans också för denna utvärdering.

Sammantaget har ULFs hemsida utgjort ett rikt underlag i utvärderingsarbetet.

- 2) Minnesanteckningar, protokoll och underlag från olika grupper inom ULFs ledningsorganisation under olika tid har utgjort ett viktigt underlag. Särskilt viktiga underlag är minnesanteckningar från ULF-S och ULF-O samt Nationella samordningsgruppen (NSG) som ledde arbetet under försöksskedet (fas 1).
- 3) Det finns ett omfattande utrednings- och debattmaterial kring utbildningsvetenskap och lärarutbildning av relevans för ULF och uppdraget. De dokument som här bidragit upptas i källförteckningen.

Deltagande observation av möten

Ett väsentligt inslag av utvärderingen har bestått i deltagande observation av de digitala möten som genomförts av ULF-S och ULF-O samt ULF-R. Deltagande i ULF-Bazar har också gett visst, men för detta uppdrag begränsat, underlag. Möten förtecknas i **Bilaga 2**.

Intervjuer och samtal med intressenter

Utvärderingen bygger också i betydande delar på intervjuer och samtal med intressenter. Dessa utgörs av företrädare för avtalets parter i planeringsprocessen, (Ifous, skolhuvudmannorganisationerna och lärosäten), nodansvariga, kommunikationsansvariga inom ULF, företrädare för myndigheter nära ULF (VR/UVK, Skolverket, Skolforskningsmyndigheten), Lärarutbildningskonventet, Sveriges lärare, Sveriges Skolledare, utbildningsdepartementet, utredare samt Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen).

Sammantaget har 33 personer intervjuats varav några flera gånger.

Fullständig förteckning över intervjuer och samtal återfinnes i **Bilaga 3**.

Övrigt

Utvärderaren har därutöver tagit del av två konferenser anordnade av Vetenskapsrådet: *Konferens om forskningsetik, juridik och professionellt omdöme* 230301 samt *Nationellt samråd om utbildningsvetenskaplig forskning* 230403.

Utgångsläget

Introduktion

Som anförts i kapitlet *Uppdraget* så är ULF vid denna utvärderings påbörjan en omfattande och väl etablerad projektverksamhet som formellt startat fem år tidigare och därtill har ULF genom praktisknära forskning en lång förhistoria. Den omfattande försöksverksamheten genomfördes under fem år och finns dokumenterad i en mångfald rapporter.² Till slutrapporten³ finns bifogat en ny, för lärosätena och skolhuvudmännen gemensam, avsiktsförklaring med planeringsåtaganden för fortsatt ULF-verksamhet.⁴ Redan före planeringsprocessen genomfördes ett antal ”spaningsrapporter” där olika sakfrågor belyses.⁵ Tidigt i planeringsprocessen etablerades en ny organisation för ULFs fortsatta arbete. Försöksverksamheten är externt utvärderad och dokumenterad i en rapport från Universitetet i Sørøst-Norge (USN).⁶

Utgångsläget när denna utvärdering påbörjas är således att ULF är ett stort, väldokumenterat, moget och långt planerat projekt. Den process som denna utvärdering ska bedöma startar när ULF står på en gedigen grund. De ingångsvärden för fortsatt arbete som finns i denna grund ges här en kort beskrivning.

Förhistorien

Det är ogörligt att ge en heltäckande bild av den utbildningshistoriska bakgrund som utgör en grund för ULF och praktisknära forskning.⁷ Under hela efterkrigstiden har skolan utgjort ett reformområde av stor samhälllig relevans och följts med stort intresse i den offentliga debatten. Under samma tid har den högre utbildningen genomgått en kraftig utbyggnad. Politiska initiativ, utredningar och reformer har avlöst varandra i högt tempo och ofta utan klar samordning. Skolforskning har i Sverige en stark tradition åtminstone sedan 1940- och 50-talens principiellt viktiga skolutredningar. Liksom gällande andra samhällsområden har det funnits en stark tilltro till att kunskap och forskning ska nyttjas för att lösa praktiska problem. Skolforskningen har under decennier balanserat mellan ett traditionellt grundforskningsideal och ett ideal om starkt praktik- och nyttoinriktad forskning, och genomförts inom olika organisatoriska och finansiella ramar. Parallellt har lärarens roll växlat mellan att utgöra objekt för forskning och att vara subjekt i forskningsprocessen. Några särskilt viktiga hållpunkter i utvecklingen är:

- införandet av lärarhögskolor, den första 1956, som fick uppdrag att inte enbart bedriva lärarutbildning utan även försöks- och utvecklingsverksamhet
- lärarutbildningens integration i högskolan 1977 som innebar principiella krav på forskningsanknytning
- upprättandet av Utbildningsvetenskapliga kommittén vid Vetenskapsrådet 2001 som innebar ett synliggörande av behovet av utbildningsvetenskaplig forskning
- skollagens krav från 2010 att skolan ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

² <https://www.ulfavtal.se/dokumentation/>

³ https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-l_3-k_ulf_slutredovisning.pdf

⁴ https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-l_3-k_ulf_avsiktsforklaring_220301.pdf

⁵ <https://www.ulfavtal.se/dokumentation/>

⁶ https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-l_3-k_extern-utva-rdering-ulf.pdf

⁷ Det ges dock en god översikt i USN-rapporten s 11-28, kapitel 1 *ULF – Regeringsuppdraget, utvärdering och politisk kontext*.

- 2015 års Skolkommissions förslag om förstärkning av den praktiktäna forskningen, Lärarutbildningskonventets underlag för ökad samverkan mellan skolhuvudmän och lärosäten samt tre lärosätens initiativ till försöksverksamhet 2015
- Regeringens beslut om försöksverksamhet med praktiktäna forskning 2017.

Till dessa hållpunkter kan läggas ett stort antal utredningar, förslag och inspel med inriktning att förstärka utbildningsvetenskaplig forskning, skolan och skolans kunskapsuppdrag. Till dessa hör Skolverkets planer för praktiktäna forskning under början av 1990-talet – som fick skrinläggas med sektorsforskningens död under slutet av 1990-talet.

Det kan också finnas en rottråd till ULF i sammanslagningen av kommunförbund och landstingsförbund till nuvarande SKR. Vid denna fusion kom vården in från landstingsförbunden med erfarenhet av forskning inom sin verksamhet, medan kommunförbunden och skolan saknade detta. Kontrastverkan inom SKL/SKR ledde till en inre diskussion som resulterade i *Gemensam programförklaring för en skola som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet 2011-03-21*. Denna programförklaring skrevs under av Sveriges Kommuner och Landsting, Friskolornas riksförbund, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Sveriges Skolledarförbund och Svenskt Näringsliv och visade att parter, som till stor del skulle återkomma i ULF, kunde komma överens om en gemensam inriktning på skolutveckling.⁸

Praktiktäna forskning är således inget nytt med ULF men praktiktäna forskning har motiverats på olika sätt över åren. Benerdal⁹ visar att tidiga motiv varit att bygga ihop teori och praktik eller att stärka lärarutbildningens forskningsanknytning. Andra motiv har varit att stärka lärarprofessionens forskningsbaserade kunskapsbas eller professionens förmåga att beforska sin egen verksamhet. ULF anger i avtalsförslaget att "[d]et övergripande syftet är att förbättra undervisningen och verksamheten i skolväsendet genom en stärkt vetenskaplig grund" vilket måste betraktas som ett femte förslag till motiv. Men alla motiv stärker varandra och det är svårt ange vad och vilket som är överordnat.

ULF kan ses som den ackumulerade effekten av det senaste halvseklens utveckling inom skola, utbildningsvetenskap och lärarutbildning.

Slutrapporten avseende försöksskedet 2017 – 2021

När denna utvärdering startar föreligger omfattande dokumentation av försöksverksamheten 2017 – 2021 (fas 1).

ULFs hemsida redovisar ett mycket omfattande och brett underlag i form av rapporter, antologier, redovisningar, aktiviteter och omvärldsreaktioner på ULF. Under försöksskedet utövades ledningen av ULF genom den nationella samordningsgruppen (NSG). NSG bestod av två representanter från varje huvudnod. Dessa hade även ansvar för försöksverksamheten vid det egna lärosätet och vid den egna noden. Den nationella samordningsgruppen ingav slutrapportering till regeringen i mars 2022 - *Slutredovisning av försöksverksamhet med praktiktäna forskning (ULF) 2017-2021*. Denna slutrapport kan ej och gör ej anspråk på att sammanfatta ULF i hela dess bredd under de fem försöksåren – rapporten omfattar 44 sidor inklusive referenser och bilagor. Ändå är slutrapporten ett centralt underlag i fortsatt arbete.

⁸ Källa: Per-Arne Andersson, samtal 230315

⁹ Benerdal (2022) s 28

Slutrapporten är skriven med en tydlig framåtsikt så att den förbereder för nästa utvecklingssteg i ULF – dvs. arbetet med avtalsförslag som är föremålet för denna utvärdering. En tredjedel av texten är utformad som ett konkret planeringsunderlag för ULFs fortsatta planering och utveckling under fas 2 och fas 3. I det avslutande kapitlet *Slutsatser och förslag avseende ULF-verksamhetens permanenta organisering* klargörs under rubrikerna:

- ULF-verksamhetens utbildningspolitiska kontext
- Forskning inom ULF
- Infrastruktur
- Satsningar för att stärka kunskap och kapacitet att delta i forskning
- Utvecklingsarbete 2022–2024

tydliga kopplingar till andra pågående förändringar inom utbildningspolitiken som starkt berör ULF och hur praktisknära forskning måste ges en tydligare ram i formaliserad samverkan. Det ges också, ibland mycket konkreta, förslag till hur praktisknära forskning bör organiseras nationellt/regionalt och förslag till åtgärder inom utvecklingsområdena karriärvägar, förenade anställningar och forskarskolor. Rapportens avslutning utgör nästa steg in i arbetet med avtalsförslag.

Avsiktsförklaring avseende ULF-verksamheten 2022 – 2024

Rapporten avslutas med en hänvisning till den bifogade avsiktsförklaringen avseende ULF-verksamheten 2022 – 2024. Denna nya avsiktsförklaring inlämnas till regeringen gemensamt av de fyra nodvärdsuniversiteten och skolhuvudmannorganisationerna. I dokumentet förbinder sig lärosätena och skolhuvudmannorganisationerna till flera konkreta åtgärder varav åtagandet att utarbeta ett förslag till nationellt ULF-avtal utgör kärnan. Denna avsiktsförklaring kommer att fungera som ett kraftfullt styrinstrument i fortsatt planering.

Spaningsrapporter

På ULFs hemsida finns sju ”spaningar” publicerade. Dessa utgör nulägesbeskrivningar av problemområden av betydelse för försöksverksamheten.

- ULF Spaning 1 ger en tillbakablick på vad olika instanser uttalat om praktisknära forskning.
- ULF Spaning 2 innehåller nedslag rörande finansiering av praktisknära forskning.
- ULF Spaning 3 innehåller olika aktörers inspel till forskningsproposition 2020.
- ULF Spaning 4 är en kartläggning av befintlig försöksverksamhet rörande ställningstaganden om regioner, roller och resurser.
- ULF Spaning 5 ger bakgrundsmaterial till förslag kring olika typer av kombinationstjänster.
- ULF Spaning 6 är en sammanställning av olika etiska frågor och dilemman som uppmärksammas inom försöksverksamheten.
- ULF Spaning 7 är en sammanställning av olika sätt att publicera, sprida och dela med sig av kunskaper.

Rapporterna har utarbetats för nationella samordningsgruppen under 2019 – 2021. De är av olika omfattning, från 12 till 30 sidor, och kompletteras ofta med bilagor. Med dessa sju dokument har man identifierat och belyst frågor som har hög relevans för ULFs fortsatta arbete inom planeringsprocessen (fas 2b) och för permanentskedet (fas 3).

Ledning

Avsiktsförklaringen angav att den nationella samordningsgruppen skulle koordinera fortsatt arbete men istället upplöstes denna efter att en ny ledningsorganisation upprättats från 1 juli 2022. Den nya ledningsorganisationen medförde tre tydliga förändringar. För det första avgränsas uppdraget i de nya ledningsorganen till att enbart verka för utveckling av avtalsförslag och därmed sammanhängande frågor – alltså ej att leda fortsatt operativ ULF-verksamhet i regionala noder och i lokala utvecklingsprojekt (fas 2a). För det andra knyts ledningsorganisationen till SUHF via SUHF:s expertgrupp för lärarutbildning. SUHF inrättar i juni 2022 *Samordningsgruppen för nationell ULF-strategi*, ULF-S. För det tredje formeras den nya ledningsorganisationen så att högskolesidan och huvudmannasidan är representerade med lika många ledamöter i ledningsgruppen. Skolhuvudmännen blir därmed involverade i ledningen av ULF-arbetet med samma mandat som lärosätena. Denna förstärkning av huvudmannasidans mandat i ULF möjliggörs genom Ifous nya roll som samarbetsplattform för Sveriges samtliga skolhuvudmän. (Ifous - innovation, forskning och utveckling i skola och förskola.) Till denna ledningsgrupps stöd inrättas också en operativ grupp, ULF-O, med analog sammansättning. ULF-O består som ULF-S av fyra plus fyra ledamöter och drivs därtill med en arbetande ordförande från högskolan och en vice ordförande från huvudmannasidan. För att utveckla dialogen med de yrkesverksamma inrättas en referensgrupp till den nationella samordningsgruppen med representanter för Lärarförbundet, Lärarnas riksförbund samt Sveriges skollärdarförbund (senare Sveriges Lärare, Sveriges Skollärdare), ULF-R. (Denna organisation beskrivs närmare i nästa kapitel, avsnitt *Organisation och ledning*.)

Med denna ledningsorganisation har det skapats ett kraftfullt verktyg för att fördjupa samarbetet mellan lärosäten och skolhuvudmän kring utvecklingen av ULF och avtalsförslag.

Extern utvärdering - USN-rapporten

Försöksverksamheten utvärderades externt av en grupp forskare vid Universitetet i Sørøst-Norge (USN). Gruppen bestod av Tine S. Prøitz Ellen Rye Jorunn S. Borgen Kristin Barstad Hilde Afdal Sølvi Mausethagen och Petter Aasen som projektledare. USN-gruppen följde ULF-verksamheten under 2018 - 2022 och lämnade tre delrapporter samt en sammanfattande slutrapport - *Utbildning, lärande, forskning. Slutrapport från en utvärderingsstudie av ULF-försöksverksamhet* - som avlämnades i februari 2022. Denna rapport benämns fortsättningsvis *USN-rapporten*.

I delrapport 1 (2019) gavs en *översiktsbild* av uppstartsarbetet i ULF med utgångspunkt i den nationella utbildningspolitiska situationen i Sverige, aktiviteterna i den nationella samordningsgruppen och arbetet med uppstarten av verksamheten i de fyra huvudnoderna. I delrapport 2 (2020) presenterades en *närbild* över hur ULF operationaliserats lokalt genom fyra casestudier. Rapporten beskriver hur ULFs försöksverksamhet operationaliserats genom val av tema för samarbete, reflektioner och förståelser av begrepp som praktiknära forskning och forskningsanvändning samt vilka aktiviteter som initierats. I delrapport 3 (2021) undersöktes *centrala delar av försöksverksamheten* såsom avtalsdokument, samordningsgruppens koordinering av ULF och genomförandet av nationella ULF Bazar.¹⁰

¹⁰ Samtliga delrapporter från USN är publicerade på ULFs hemsida <https://www.ulfavtal.se/dokumentation/>

Slutrapporten syntetiserar de samlade resultaten från delrapporterna och redovisar två nya underlag: 1) resultaten från en enkät till ULF-deltagare, 2) en kartläggning och analys av publikationer i ULF.

Avslutningsvis ges sex rekommendationer för det fortsatta arbetet med samverkan kring praktiktäna forskning i Sverige.¹¹ Dessa citeras här in extenso men är urskilda och numrerade av mig. Den sjätte rekommendationen uppfattar jag som en grupp konsekvenser av den femte rekommendationen som genom den konkreta den sjätte rekommendationen visar förtjänar en egen gruppering. Den sjunde rekommendationen har också frilagts av mig.

1. ULF-avtalet bör ingås på nationell nivå mellan staten och skolägarna (huvudmännen) och beskriva en nationell styrgrupp, syfte och innehåll, finansiering/modell för resursfördelning, samarbetet huvudmännen och universitet/högskolor med lärarutbildning, inklusive särskilda anställningar/kombinationstjänster som kan stärka samverkan mellan akademi, huvudmän och skolor och organisatoriska strukturer (arenor) för samverkan på regional och lokal nivå.
2. Den nationella styrgruppen bör få en sammansättning som etablerar «tredje rum» och som möjliggör för samverkan mellan aktörer från akademi och huvudmännen på nationell nivå. Den bör få som uppgift att vidareutveckla nationella och regionala arenor för informations- och erfarenhetsutbyte, en levande diskussion kring centrala begrepp om praktiktäna forskning, samverkan och jämställdhet och främja och möjliggöra identifiering av praktiktäna, forskningsbara praktiktäna problemställningar som har sitt ursprung i reformagendan, skolväsendets kvalitetsarbete och kunskap som efterfrågas från skolor och professionella yrkesutövare lokalt.
3. Som i ALF-avtalet bör det upprättas ett nationellt kansli som kan förbereda ärenden för den nationella styrgruppen och säkerställa forskningens kvalitet (jfr. den historiska genomgången av svensk sektoriell forskning på utbildningsområdet i kapitel 1). Vi rekommenderar att kansliet på samma sätt som ALF-kansliet, finns vid Vetenskapsrådet och får ett liknande mandat: ”ALF-kansliet ger administrativt stöd till den nationella styrgruppen för ALF och koordinerar Vetenskapsrådets utvärderingar av den kliniska forskningens kvalitet i ALF- regionerna. Kansliet samordnar även kontakterna mellan Vetenskapsrådet, Socialstyrelsen, Regeringskansliet samt med Vetenskapsrådets ämnesråd, råd och kommittéer i frågor som rör ALF” (<https://www.vr.se/om-vetenskapsradet/organisation/radgivande-grupper-och-kanslier/alf-kansliet.html>).
4. Systemet med regionala noder/regionaliseringen har fungerat väl och bör fortsätta. Regionaliseringen kopplar samman lärosäten och noderna är viktiga arenor för samverkan på regional nivå. Det nationella ULF-avtalet bör ge den nationella styrgruppen i uppdrag att utveckla en mall för ett avtalsverk på underliggande nivå som kommunicerar tydliga förväntningar om ledningsstruktur, samverkansarenor baserat på jämställdhet mellan aktörer med olika kompetenser (tredje rum på regional och lokal nivå och genomförda aktiviteter/forskningsprojekt), deltagande och leveranser på regional och lokal nivå, strategisk fördelning av medel som motsvarar satsningar och projekts målsättningar och behov, finansiering som gör det möjligt för alla aktörer att reellt delta och som säkerställer ägarskap och delaktighet hos

¹¹ USN-rapporten s 171-174

huvudmännen och i skolor/professionen och vidareutveckling av kopplingar till lärarutbildning som stärker lärarutbildarnas och lärarstudenternas kunskap om och involvering i praktikhäna forskning. Förstärkning av skolväsendets och lärarutbildningens vetenskapliga fundament förutsätter en fortsatt satsning på kompetensutveckling hos huvudmännen och i lärarutbildningen. Det bör återspeglas i det nationella ULF-avtalet.

5. I vetenskapen om att några praktikhäna forskningstraditioner som är och kommer att vara centrala i ULF, bygger in utvecklingsarbete i forskningsdesign, kommer vi att rekommendera att det nationella ULF-avtalet principiellt fokuserar på praktikhäna forskning. Avtalet måste säkerställa att den praktikhäna forskningen som initieras genom samverkan på de olika nivåerna, håller hög internationell kvalitet. ULF-avtalet bör först och främst säkerställa det vetenskapliga fundamentet för skolor och förskolor och skolväsendets ekosystem. Andra politiska initiativ som är under utveckling för att stärka skolans kvalitet, bör organiseras genom parallella strukturer. Som den nationella samordningsgruppen har gjort under försöksperioden, bör den nationella styrgruppen i ett permanent ULF-avtal få i uppdrag att säkerställa att det finns bra kopplingar till andra verksamheter/strukturer i detta ekosystem som har olika mandat, men som alla skall bidra till att stärka kvaliteten i det svenska skolväsendet.
6. Konkret innebär det exempelvis tät dialog med Skolverket och därmed kvalitetsarbete och rektorers, lärares och förskollärares professionsutveckling. Det innebär dialog med Skolverket och Regionala utvecklingscentrum (RUC) och kunskapsunderlaget/den vetenskapliga grunden för utvecklingsarbete i skolorna. Det innebär även tät dialog med Skolforskningsinstitutet, som först och främst bör engagera sig i arbetet med sammanställning av relevant forskningsbaserad kunskap med relevans för olika områden inom skolväsendet (systematiska forskningsöversikter), identifiera kunskapshål i forskningslitteraturen i ett användarperspektiv och möjliggöra att kunskapen kan «översättas» till och tillgängliggöras på operativ nivå och (jfr. avsnittet om praktikhäna forskning ovan och SOU 2018:19). Slutligen bör styrgruppen, genom kansliet, ha tät dialog med Vetenskapsrådet för att säkerställa forskningens kvalitet och kompetensutveckling i lärarutbildningen, i skolor och hos huvudmännen genom forskarskolor.
7. Men först och främst bör ULF-avtalet möjliggöra för samverkan mellan akademi och huvudmän, skolor, förskolor och professionella för att säkerställa behovsidentifierad praktikhäna forskning som utvecklar det vetenskapliga underlaget för pedagogisk praktik/yrkesutövning. I detta avslutande kapitel i utvärderingen har vi pekat på erfarenheter från ULF-försöksverksamhet som man kan dra fördel av i detta sammanhang.

Konklusion

Sammantaget finns ett omfattande och kvalificerat underlag som utgör en stabil grund för det arbete med avtalsförslaget som ska utvecklas från mars 2022. Utöver en lång förhistoria och alla resultatredovisningar av ULF-verksamhet, som finns i stort antal och många former, så är ULFs slutrapport i väsentliga drag strukturerad som ett planeringsinstrument för fortsatt arbete. Avsiktsförklaringen utgör i sig ett måldokument. De sju spaningarna belyser relevanta frågor som måste bearbetas i kommande arbete. En kraftfull ledningsorganisation med lika representation från lärosäten och skolhuvudmän har satts upp med stark förankring inom respektive huvudorganisationer. Den externa utvärderingsrapporten ger rekommendationer för

fortsatt arbete och redovisar samma bedömning som jag: ”Försöksverksamheten har lagt ett solitt fundament för det fortsatta arbetet med att utveckla hållbar samverkan kring praktikinära forskning i Sverige.”¹²

¹² USN-rapporten s 171

ULFs karakteristika

Introduktion

När planeringsprocessen, fas 2b, startar så kan den utgå från ett gediget fundament. Försöksskedet har omfattat fem år och engagerat 25 lärosäten och 150, efterhand uppemot 200 skolhuvudmän. Försöksverksamheten har slutrapporterats och utvärderats. I detta kapitel ska jag karakterisera ULF under planeringsprocessen utifrån de ingångsvärden som redovisades i föregående kapitel. Detta kommer att ske genom beskrivning och analys i tre steg. Först beskrivs de styrkor som USN-rapporten identifierat och som påverkat ULF också under planeringsprocessen, fas 2 b. Dessa utgör de positiva ingångsvärdena. Därefter beskrivs och analyseras hur ULF-processen i fas 2b har genomförts. I det tredje steget identifierar jag sådana omvärldsvillkor som inte utgör aktiva steg i ULF-processen men som är samtidiga samhällsförändringar som påverkat ULF.

Arvegodset

USN-rapporten ger en utförlig beskrivning och en kvalitativ analys av ULF under fas 1 – försöksskedet. I rapporten konstateras att verksamheten har syftat till att pröva olika vägar till samverkan och därmed garanterat mångfald och variation. ”Följdforskningsdesignen tillvaratar således försöksverksamhetens komplexitet över tid och kan karaktäriseras som en studie av komplexa system och relationer där många aktörgrupper, organisatoriska enheter, målsättningar och förutsättningar initierar och sätter sin prägel på en mångfald aktiviteter.”¹³ De karakteristika som USN-rapporten identifierar utgör ett fundament som påverkar ULF även under fas 2b. Jag delar den bild som USN-rapporten ger av ULF men klär den i egna ord nedan.

De karakteristika jag ser att USN-rapporten identifierar är följande:

1. ULF är byggt bottom – up
2. ULF är en öppen organisation som stimulerar till lokal och regional anpassning
3. ULF är förankrat hos relevanta intressenter
4. ULF bygger på långsiktighet
5. ULF bygger på god kommunikation med omvärlden.

De två första faktorerna är funktioner av varandra. USN-rapporten identifierade en tydlig framgångsfaktor i att ULF under försöksskedet organiserats som ett bottom – up projekt. Det lades stor vikt vid att basverksamhet, ofta aktiva lärare i klassrummet, skulle delta i initiering och planering av forskningsfrågor. Detta perspektiv förstärktes av nodindelningen som gav handlingsutrymme för regionala och lokala anpassningar. Samverkan mellan dessa två faktorer utvecklades i en positiv spiral så att fler skolor och skolhuvudmän stimulerades till engagemang i ULF. När praktiktäna forskning i ULF faktiskt genomfördes nära praktiken så uppstod ett genuint intresse och samtalet mellan skola och högskola blev mer fruktbarande.

I denna samverkan manifesteras att alla relevanta intressenter engagerats för praktiktäna forskning som den genomförs i ULF. Detta innebar först och främst att Sveriges lärarutbildande lärosäten (25 av 27) enas kring ULF. Denna samling sker både genom det gemensamma organet Lärarutbildningskonventet och genom engagerade universitets- och högskoleledningar. Skolsektorn är mycket stor och delvis heterogen men har i ULF och *med*

¹³ USN-rapporten s 32

ULF utvecklat en organisationsform för samverkan och mångfacetterat ULF-deltagande. Under försöksperioden har också personalorganisationerna stöttat ULF – delvis gynnade av den samtidiga debatten om lärarprofessionens behov av kvalitativ utveckling. Den politiska uppbackningen och utbildningsdepartementets positiva syn på ULF utgör också nödvändiga villkor för ULFs genomförande. Organisationer som arbetar med liknande frågor som ULF – framför allt Skolverket, Skolforskningsinstitutet, och Vetenskapsrådet/UVK, synes också haft en konstruktiv syn på ULF. ULF har således haft bred förankring inom såväl högskolesektorn som skolesektorn och därtill politisk uppbackning.¹⁴ (I stora förändringsprocesser är det svårt att uppnå fullständig konsensus men detta är heller inte nödvändigt. Det får däremot inte finnas en enda intressent som är aktiv motståndare till förändringen ty det är tillräckligt för att stoppa fortsatt utveckling. I ULF-projektet finns många starka entusiaster, några konstruktiva medföljare men ingen aktiv motståndare.)

Det är känt att skolesektorn lider av en viss projekttrötthet. Sektorn är, som ovan sagts, alltid samhällspolitiskt intressant och utsatt för en mångfald av projektinitiativ och försöksverksamheter som nästan alltid är kortsiktiga. Projekttröttheten förstärks av att lärare och skola är vana vid att utgöra objekt för forskning – inte subjekt. ULF ställer höga krav på deltagande av skola och skolhuvudmän och gör lärare till subjekt i forskningsprocessen. I USNs utvärdering framgår att långsiktigheten varit en avgörande faktor. Forskning kräver i sig alltid ett långsiktigt perspektiv men är ej det avgörande här. Istället är det ULFs egen långsiktighet som skapat sektorns engagemang – manifesterat i den första avsiktsförklaringen från 2017 som anlägger ett 20-årsperspektiv. Forskare och lärosäten, liksom lärare, skola och skolhuvudmän har tagit ULF på större allvar för att detta program kunnat lova längre planeringshorisont än brukligt. Att ULF planeras för permanens har varit en viktig framgångsfaktor.

Slutligen bör understrykas att ULF genomförts i medvetenhet om vikten att kommunicera ULFs idé och verksamhet mot omvärlden. Kommunikationsarbetet var särskilt omfattande under försöksskedet då hemsidan fungerat som ett skyltfönster för ULF, visat ett flöde av nyheter, blogginslag och aktiviteter, nationellt och i noderna, visat ULFs organisation nationellt och i fyra noder, synliggjort erfarenheter och lärdomar från olika modeller, samlat dokumentation och tillgängliggjort ULF-forskning. Kommunikationsarbetet har till stor del bedrivits decentraliserat ute i noderna och vid respektive lärosäte och ibland kommun. Därtill har huvudmannorganisationerna också bedrivit ett viktigt kommunikationsarbete. Under planeringsprocessen har kommunikationsarbetet fortsatt i samma anda om än inte lika intensivt. Det har skapats god kunskap om ULF inom den breda skolesektorn, inom högskolesektorn, delar av politiska sektorn och i viss mån till allmänheten utanför direkt berörda kretsar. En delmängd av denna kommunikationsverksamhet kan relateras till den breda förankringen och då benämnas lyckosam lobbying.

Sammantaget är försöksperioden väl dokumenterad och gediget utvärderad med berömande slutsatser. USN-rapporten redovisar flera framgångsfaktorer avseende ULF under försöksverksamheten. Dessa har förelegat som en bottenplatta när fas 2b – planeringsprocessen - påbörjas. I startskedet av fas 2 finns således flera positivt färgade faktorer som med stor sannolikhet präglar och påverkar den fortsatta planeringen av ULF.

¹⁴ Jag lägger större vikt vid förankringen, framför allt den politiska förankringen, än vad USN-rapporten gör.

En brasklapp

USN-rapporten är väsentligen berömmande i sin bedömning av ULF under fas 1, försöksskedet. Detta bidrar självklart till en bra start för fas 2b, planeringsprocessen. Det ska dock observeras att föremålet för de två utvärderingarna är mycket olika. Föremålet för min utvärdering är i huvudsak en planeringsprocess där formerna för ett permanent ULF stöts och blöts. Detta är ett arbete som i allt väsentligt bedrivs på nationell nivå. USN-gruppen har ett mycket bredare undersökningsobjekt som omfattar operativ utvecklingsverksamhet genomförd i form av ett stort antal lokala projekt. USN-rapporten anger att man bedömer verksamhet på fyra nivåer: nationell nivå, regional nivå, lokal nivå, projektnivå. Det finns en likhet i att båda utvärderingarna berör organisationsformer men det är helt olika organisationsformer som bedöms i de olika faserna. Denna fundamentala olikhet mellan de två utvärderingarna har inneburit att USN-rapportens analysformer och centrala begrepp inte kan fortsatt användas i min utvärdering. Det medför också att föreliggande utvärdering inte kan ses som en enkel fortsättning på föregående USN-rapport. De resultat, ovan beskrivna i form av fem framgångsfaktorer, som USN-rapporten visar, kan därför inte automatiskt ”räknas tillgodo” i den fortsatta fas 2b – planeringsprocessen. Men - här ges de status att utgöra ett slags konstruktiv grund för fortsatt arbete.¹⁵

Genomförandet av planeringsprocessen

När planeringsprocessen startar så bygger den på lång erfarenhet och ett gediget underlag. Planeringsprocessens framåtskridande genom ledningsorganens möten framgår av dokumentet *Tidplan för ULF-arbetet läsåret 2022-2023*. Detta redovisas här som **Bilaga 4**. På ULFs hemsida har kontinuerlig information om planeringsprocessen och arbetet med att utveckla ett avtalsförslag publicerats. Denna beskrivning har dock huvudsakligen varit retrospektiv och planeringsdokument, minnesanteckningar och protokoll från ledningsgrupperna har ej publicerats på hemsidan.

Genomförandet av planeringsprocessen, fas 2b, präglas av följande karakteristika:

1. Kraftsamling - enad högskolesektor och enade huvudmannorganisationer
2. Tydlig organisation och ledning av ULF – disciplinerade möten
3. Tydlig avgränsning av uppdraget för fas 2b
4. Tidig identifiering av utmaningar
5. Systematisk bearbetning av utmaningarna.

Kraftsamling - enad högskolesektor och enade huvudmannorganisationer

USN-rapporten pekade på ULFs öppna och mångfacetterade karaktär som stimulerade en mångfald aktörer till deltagande vilket stärkte ULFs förankring. Under fortsatt process förstärks detta drag genom de två parternas konsolidering som sammanhållna enheter. När planeringsprocessen, fas 2b, startar uppträder respektive part - högskolesidan och huvudmannorganisationerna – *samlad* kring frågor om praktiktäna forskning.

¹⁵ USN-rapporten ger fler karakteristika än de fem ovan nämnda. Det läggs stor vikt vid att hävda den stora *komplexiteten* i ett så omfattande och mångfacetterat projekt som ULF. Detta understryks av *mångfalden av aktörer* inom ULF. Vidar betonar man *jämbördigheten* mellan parterna – ”att mötas i ögonhöjd” – som dock delvis berörts ovan i att ULF stimulerar till regional och lokalt engagemang. Dessa och andra karakteristika är mindre relevanta för denna utvärdering förutom att jag återkommer till jämbördighet.

Denna kraftsamling är tydligast avseende huvudmannasidan. En av ULFs stora utmaningar har bestått i att finna en organisation som kan samla alla skolhuvudmän till medverkan i ULF och planeringsprocessen. Huvudmannasidan har genomfört ett stort arbete med att bygga en trovärdig och uthållig samarbetsorganisation för praktiktäna forskning. I detta arbete har man utgått från den unga organisationen Ifous. Ifous bildades 2012 som ett fristående forskningsinstitut som verkar genom att mäkla och driva FoU-program finansierade av Ifous medlemsorganisationer. Ifous har omvandlats till en ideell förening för att kunna företräda alla skolhuvudmän - inte endast de som utgjort betalande medlemmar. Ifous, som gemensam arena för samtliga tre skolhuvudmannorganisationer (Sveriges kommuner och regioner - SKR, Friskolornas riksförbund och Idéburna skolors riksförbund) har sannolikt utgjort ett nödvändigt villkor för ULFs framgång i planeringsprocessen. Den kraftsamling som detta innebär har katalyserats av ULF.

Även högskolesidan har med ULF skapat en starkare samhörighet kring praktiktäna forskning och lärarutbildning. Det har länge funnits en samlande kraft i Lärarutbildningskonventet som under decennier utgjort en gemensam arena för lärarutbildning, och därmed utbildningsvetenskap, och drivit frågor av ULF-karaktär. Ett avgörande inslag i processen var Lärarutbildningskonventets initierande förslag om praktiktäna forskning 2015. Inom SUHF har Expertgruppen för lärarutbildning också utgjort en gemensam arena. När ULF-arbetet i planeringsprocessen integreras i SUHFs verksamhet (se nedan) visar detta gemensam kraft från alla lärosäten avseende praktiktäna forskning. Också här har ULF haft starkt katalyserande verkan på samarbete och kraftsamling.

Organisation och ledning

Som angavs i kapitel *Utgångsläget* avsnitt *Ledning* inrättade SUHF i juni 2022 en *Samordningsgrupp för nationell ULF-strategi (ULF-S)* som en undergrupp till Expertgruppen för lärarutbildning vid SUHF.¹⁶ Gruppen formerades med två ledamöter från universitetet som har regeringens uppdrag som nödvärld och två ledamöter från Expertgruppen för lärarutbildning. Som ledamöter från skolhuvudmännen utsågs ordförande och motsvarande för Friskolornas Riksförbund, Idéburna skolors riksförbund och Sveriges Kommuner och Regioner samt vice ordförande för Ifous. Ordförande i ULF-S hämtades från lärosätena och vice ordförande från huvudmannasidan. ULF-S kom således att bestå av fyra plus fyra ledamöter. Samtidigt inrättades den operativa gruppen ULF-O som också är sammansatt med lika många ledamöter från högskolan som från huvudmannorganisationerna och ordförande – vice ordförande från lärosätena respektive huvudmannasidan. För att leda ULF-O tillsattes en arbetande ordförande från lärosätessidan och därtill en vice ordförande från huvudmannasidan. ULF-O arbetar på uppdrag av ULF-S. Också i ULF-O finns överlappning med Expertgruppen för lärarutbildning. I SUHFs beslut ingår även upprättandet av en referensgrupp med representanter för personalorganisationerna, ULF-R. I **Bilaga 5** redovisas de olika ledningsgruppernas sammansättning.

ULF-S ges inget explicit uppdrag men delar av beslutstexten kan uppfattas som uppdragsformulering. Ur beslutet:

Det lärosäten och skolhuvudmän nu gemensamt ska ta fram är förslag till ett ramavtal på nationell nivå som ska kunna garantera långsiktiga och hållbara lösningar oavsett var i landet forskningsprojekt genomförs och oavsett vilka

¹⁶ <https://suhf.se/arbetsgrupper/samordningsgruppen-for-nationell-ulf-strategi-ulf-s/>

huvudmän eller lärosäten som är involverade. En hel del kunskaper om vad som behöver regleras nationellt finns från ovan nämnda rapporter men dessa behöver nu fördjupas och konkretiseras ytterligare.

Dessa och andra närliggande frågor ska bearbetas i delvis nya grupperingar för att samtidigt förbereda för den permanenta verksamheten 2025. ULF-arbetet fortsätter i de för närvarande mellan 150–200 grupper (samverkan mellan 25 lärosäten och ca 200 skolhuvudmän). Det arbetet ska vårdas, utvecklas och förädlas. Fler skolhuvudmän ska involveras under de kommande åren.

Som uppdrag är det öppet formulerat och lämnat åt de nya ledningsgrupperna att tolka.

Från 1 juli 2022 finns således en ny organisation för planeringsprocessen fastställd. Ledningsorganisationens tillkomst skiljer sig i ett avseende från andra framgångsfaktorer. ULFs framgång bör ses i ljuset av att idéer och problem kopplade till praktisk forskning har diskuterats under lång tid – ett halvsekel. Mycket i ULF-processen har därför en lång förberedelsestid, men ledning och organisation tillkom sent - mycket sent - i processen. Som visats upprättas ULF-S några veckor innan gruppen börjar att verka och den komplexa processen att skapa en organisation för alla huvudmannaorganisationer växer fram i högt tempo under våren 2022.

För arbetet under fas 2b har ULF organiserats enligt praxis med en styrgrupp – ULF-S, och en operativ grupp – ULF-O. Rollfördelningen mellan ULF-O och ULF-S kan kort beskrivas så att ULF-O anmäler ”knäck-frågor” till ULF-S som tar upp dessa och antingen finner lösningar på dem eller beslutar att utreda vidare, internt eller externt. Ärenden har därmed förberetts i ULF-O för beslut i ULF-S. ULF-S har givits en tydlig förstärkning genom att expertis från SKR knutits till arbetet och adjungerats till ULF-S möten.

Underlag för möten har ofta varit omfattande, men relevant och tydligt, och mötena har varit väl förberedda. Båda ledningsgrupperna, såväl ULF-S som ULF-O, har präglats av konstruktiva diskussioner som tagit stort utrymme i tiden samtidigt som det funnits en klar bild av vad diskussionen måste uppnå. Det kan inte uteslutas att möten och diskussion gynnats av den digitala formen som varit helt dominerande. Digitalt umgänge stärker fokus och koncentrerar samtalet till väsentligheter och tvättning av text förenklas av skärmdelning. Att digitalt umgänge dominerat förutsätter att deltagarna är välbekanta och har förtroende för varandra. Svåra tvister lämpar sig ej för digitala möten.

Den operativa gruppen har letts av en ordförande som också fungerat som föredragande i ULF-S. Härigenom har en för båda grupperna gemensam motor installerats samtidigt som den sammanhållande kraften garanterats och förstärkts av att ordföranden i ULF-O själv stått för snabbt utgivna minnesanteckningar. Ordföranden i ULF-O har arbetat utifrån egen expertkunskap varför den sammantagna kraften varit betydande. En stor del av disciplineringen och fasthållandet av fokus på huvuduppdraget återfinns i denna ledning och ledningsorganisation.

Trots att både ULF-S och ULF-O är partssammansatta grupper som kan förväntas representera olika ståndpunkter så har arbetet präglats av fokus på att lösa uppgifterna. Diskussioner och partsinlägg har präglats av att åstadkomma bästa möjliga avtalstext och bästa möjliga underlag för budgetframställan. De skiljaktiga meningar som kan förväntas finnas hos ”parter” har antingen klarats av under den omfattande försöksverksamheten, fas 1,

eller så har skiljaktigheterna framstått som så obetydliga i förhållande till det gemensamma målet med ULF att de lätt övervunnits.¹⁷

Ledningsorganisationen måste bedömas som stark. Genom knytningen till SUHF ges ULF ett slags sanktion och stöd från hela högskolesektorn. Det är sannolikt unikt att ett enskilt forsknings- och utbildningsområde på detta sätt ges särskild status i den gemensamma intresseorganisationen SUHF som har att bevaka och ta hänsyn till *alla* forsknings- och utbildningsinriktningar i den breda svenska högskolan. Styrkan manifesteras också i att högskolans representanter i ULF-S utgörs av två rektorer, en vicerektor och en dekan varav ordföranden under denna tid tillika är ordförande i SUHF, samt huvudmannorganisationernas högsta representanter.

Särskilt viktigt är att ULF-S och ULF-O upprättas med ledamöter från såväl lärosäten som från skolhuvudmannorganisationerna. Detta innebär en betydande skillnad mot föregångaren nationella samordningsgruppen som i princip styrts av lärosätessidan. Den nya ledningsorganisationen stärker trovärdigheten i ULFs ambition att ”mötas i ögonhöjd”, dvs. som jämbördiga parter.

Det har dock funnits en oklarhet i organisation och ledning som rör relationen mellan den gamla och den nya organisationen. Under försöksskedet, fas 1, och början av fortsättningsprocessen, fas 2a, leds ULF av den nationella samordningsgruppen och styrs ytterst av en ägargrupp med de fyra noduniversitetens rektorer. Nationella samordningsgruppen upphör i praktiken att verka 1 juli 2022 då ULF-S och ULF-O startar. Detta leder till viss oklarhet avseende ledningen av all fortsatt projektverksamhet, ULF-B. Ägargruppen finns kvar hela förlängningsfasen 2022 – 2024, vilket skapat oklarhet i förhållande till ULF-S. Dessa oklarheter har funnits under hela fas 2 men manifesterats först mot slutet.¹⁸

Den sammantagna bilden av organisation, ledning och ledarskap av ULF under planeringsprocessen är att denna utgör en betydande framgångsfaktor för ULF och ULF-processen.

Avgränsning av uppdraget

Den nya ledningsorganisationen inrättades från 1 juli 2022 men ett tydligt avstamp för fas 2b kan förläggas till 25 - 26 augusti 2022. Dessa dagar genomfördes ett fysiskt internat med ULF-O ledamöter och ULF-S ledamöter (varav två digitalt närvarande). Därutöver deltog ULF-R och de ledamöter i nationella samordningsgruppen som inte samtidigt var ledamöter av ULF-O. Som angavs är ULF-S uppdrag öppet formulerat av uppdragsgivaren SUHF. Av minnesanteckningar framgår att mötesdeltagarna istället hämtar och formulerar sitt uppdrag ur den andra avsiktsförklaringen¹⁹ – den som inlämnades till regeringen i samband med slutrapport i mars 2022. Denna avsiktsförklaring tecknades av företrädare för de fyra noduniversitetet och Ifous som skrev under för de tre huvudmannorganisationerna. Avsiktsförklaringen lämnades alltså av ett slags proto-ULF-S.

¹⁷ Den enda tydliga ”partssynpunkten” som framkommit i fas 2b rör skolhuvudmännens önskan att kunna vara mottagare och förvaltare av statliga ULF-medel.

¹⁸ Det noteras redan i NSG protokoll 220615 med anledning av den nya organisationen: ”Frågan som ställdes är om organisationen är beslutad i laga ordning. Vet ägargruppen om resultatet av sina diskussioner?” Oklarheten fanns alltså tidigt identifierad.

¹⁹ https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-1_3-k_ulf_avsiktsforklaring_220301.pdf

I avsiktsförklaringen deklarerar:

Genom denna avsiktsförklaring åtar vi oss att gemensamt:

- Utarbeta ett förslag till nationellt ULF-avtal som presenteras för regeringen senast 2023-07-01
- Beräkna det nationella ULF-avtalets resursbehov för perioden 2025 – 2035, vilket presenteras för regeringen senast 2023-07-01
- Förbereda etablerandet av ett nationellt ULF-kansli
- Utarbeta förslag till fördelningsprinciper för allokering av ULF-medel från nationell nivå till nodnivå
- Verka för att ansluta fler huvudmän till ULF-verksamheten
- Förbereda övergången till fem noder.

De sex uppdragspunkterna är så konkret utformade att de kommer att fungera som styrande direktiv i den kommande processen. Ett tydligt fokus läggs på de två första uppgifterna. Avsiktsförklaringen kommer under hela arbetet med fas 2b – planeringsprocessen – att fungera som måldokument. Det uppdrag som kan läsas in i SUHF:s beslut om ULF-S fungerar enbart svagt som styrinstrument. Eftersom avsiktsförklaringen avgetts av både lärosäten och huvudmannorganisationer så är det också naturligt att det gemensamma dokumentet blir styrande.

Mötesanteckningar och observationer från såväl ULF-O som ULF-S visar att den fortsatta processen genomföres mycket disciplinerat mot de två huvuduppgifterna. De sex uppdragspunkterna är förvisso konkret formulerade men under ytan finns naturligtvis frågor av utbildningsideologisk karaktär som kan utgöra underlag för mycken diskussion. Därtill utgör medelsfördelningsprinciper alltid underlag för diskussion och ofta konflikt. Men – trots detta utrymme för oenighet så har arbetet präglats av en gemensam vilja att skapa bästa möjliga förslag till nationellt ULF-avtal och bästa möjliga villkor för permanent ULF-verksamhet.

Det bör göras tydligt att uppdraget för ULF i detta skede inte är givet av regeringen såsom gällt för försöksskedet. Det uppdrag som ULF-S och dess operativa grupp arbetar med är formulerat av nationella samordningsgruppen och underskrivet av de fyra ansvariga nodrektorerna och företrädare för huvudmannorganisationerna genom Ifous. Även om regeringen ej formulerat ett nytt uppdrag så uttalar den ett stöd för fortsatt ULF-process i forskningspropositionen 2020/21. Detta skede kan beskrivas så att ULF-processen nu har en egenkraft att fortsätta utan särskilt uppdrag.

Identifiering och bearbetning av utmaningar

Vid samma introduktionsinternat i augusti 2022 genomfördes en inventering och analys av de utmaningar som ULF står inför när de sex deluppdragen ska lösas. Dessa kan sammanfattas, från olika delar av minnesanteckningarna, i följande rubriker:

- Noder – hur, varför?
- Huvudmännens ”noder/kluster”
- Fördelningen av medel – balansen mellan infrastruktur respektive forskning
- Mottagare av medel?
- ”Miljöer” – vad är det?
- Definitionen av ”ULF-forskning”

- Tid – respekt för att utveckling tar tid
- Förankring!
- Etiska riktlinjer
- Förenade anställningar
- Koppling till lärarutbildning och VFU.

Varje rubrik fångar ett frågekomplex som kan ges olika benämningar, men i grunden är det samma frågor som behandlas. Listan på utmaningar överlappar samtidigt med rubrikerna på de ”spaningar” som redovisades ovan. Nya utmaningar synes ej ha tillkommit senare i processen, varför den ursprungliga inventeringen visat sig vara tillfyllest.

De utmaningar som identifierats ges en systematisk bearbetning i ULF-O och ULF-S under genomförandet av planeringsprocessen. I dessa organ genomföres ett omfattande och gediget arbete under hela planeringsprocessen. De utgör också föremål för diskussion i ULF-R och förankras bredare genom nationell ULF-Bazar. Det konstateras tidigt att två frågor är av sådan karaktär att de inte kan lösas exklusivt för ULF. Detta är utmaningarna kring etiska riktlinjer och förenade anställningar. Dessa rubriker representerar frågekomplex av relevans för hela högskolesektorn varför de kommer att utredas i andra fora.

Alltså – i ULF-processen identifieras tidigt de frågor och utmaningar som måste få en lösning inför ett permanent ULF. I denna utvärdering utgör planeringsprocessen undersökningsobjektet, varför startpunkten i augustiinternatet 2022 blir en tydlig utgångspunkt. Men egentligen kan såväl det uppdrag i sex punkter man ålägger sig som de utmaningar man identifierar ses tidigare i nationella samordningsgruppens protokoll. Uppdraget från SUHF är öppet formulerat och lämnas till den nya ledningsgruppen att tolka. Efter att utmaningar explicerats så bearbetas dessa systematiskt under hela planeringsprocessen. Intrycket av ULF som en grundlig och systematisk planeringsprocess förstärks.

Det sammantagna intrycket av genomförandet av planeringsprocessen är att förutsättningarna varit goda – mycket goda – genom det gedigna och omfattande förarbetet där sannolikt några oenigheter retts ut redan före fas 2b. Arbetet har givits en stark organisation med god förankring i berörda parter organisationer. Ledningen har fungerat drivande och sammanhållande och haft ett tydligt fokus. Uppdraget formulerades konkret i avsiktsförklaringen och avgränsades tydligt i fortsatt arbete. Utmaningar – frågor som måste lösas inom ULF – identifierades tidigt och bearbetades systematiskt genom hela processen i framför allt ULF-O och ULF-S. Det bör understrykas att den grundlighet och systematik som präglat genomförandet av ULF-processen förutsätter en stark sammanhållande ledning och starkt ledarskap som kan driva ULF-processen systematiskt och disciplinerande, men också entusiasmerande.

Gynnande villkor

Introduktion

Planeringsprocessen, fas 2b, karakteriseras av sitt starka fundament och av att genomförandeprocessen varit fokuserad, systematisk och disciplinerad. Detta är förtjänster som ska tillgodoräknas ULF och ULF-aktiva. Men ULF-processen har också gynnats av omvärldshändelser och omvärldsförändringar som skett och genomförts oberoende av ULF. Flera samtidiga förändringar i utbildningssamhället har påverkat ULF i positiv riktning, och förenklat planeringsprocessen. När ULF går in i fas 2b – planeringsprocessen – så har dessa

omvärldsfaktorer förelagt under mer än ett decennium men förstärkts under planeringsprocessen, delvis av ULF.

Dessa omvärldshändelser är välkända och varför beskrivningen här är kortfattad.

1. Ny skollag – krav på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet
2. Ökat tryck på högskolans samverkansuppdrag
3. ULF i rättan tid - skolan som politisk fråga och ULF som svar.

Ny skollag – krav på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

Skollagen från 2011 anger i 1 kap 5 §:

Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Formuleringen liknar högskolelagens formulering i 1 kap 2 §:

Staten ska som huvudman anordna högskolor för 1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, ...

Det står klart att de nya kraven i skollagen utgör ett kraftfullt argument för en starkare forskningsbas för hela skolan, och därmed för ULF. Regeringen är tydlig med att skollagens krav på vetenskaplig grund utgör ett skäl för stöd till ULF. I regeringens beslut från 2017 anges skollagens krav som ett av skälen för försöksverksamheten och detta upprepas i forskningspropositionerna från 2016/17 och 2020/21.

För huvudmannasidans organisationer och för alla landets skolor utgör kravet på vetenskaplig grund en utmaning. Skollagens formulering ger huvudmännen och skolektorn ett kraftfullt verktyg för att hävda behovet av utbyggd praktisk forskning till direkt gagn för skolans arbete. Även lärosätena argumenterar för stärkt skolforskning och tydligare samverkan med skolan utifrån skollagens krav.

ULF i planeringsprocessen passar som hand i handske för att svara på skollagens krav.

Skollagen från 2011 utgör, inte bara en gynnande faktor för ULF-processen, utan sannolikt ett nödvändigt, men ej tillräckligt, villkor för ULFs etablering. ULF kan nästan ses som en konsekvens av skollagens krav på vetenskaplig grund.

Ökat tryck på högskolans samverkansuppdrag

Om skollagen utgör ett det mest stabila argumentet för ULF för huvudmannasidan så fungerar det ökade kravet på samverkan för högskolan på ett analogt sätt. Också detta krav anförs som skäl i regeringens beslut om försöksverksamhet. Högskolans uppdrag till samverkan – tidigare benämnd tredje uppgiften – har förvisso funnits längre tid än den nya skollagen men kravet har under lång tid haft en svag ställning i högskolan. Detta gäller framför allt inom de sektorer som ej har direkt koppling till näringslivet. Under det senaste decenniet har kraven på samverkan skärpts och uppmärksammats inom alla delar av högskolan. Lärarutbildning och utbildningsvetenskap har – lite plötsligt – kommit till insikt om att deras sektor alltid utgjort en av de mest samverkande sektorerna. Banden mellan högskola och skola har här alltid varit starka utan att ha benämnts ”samverkan”. Verksamhetsförlagd utbildning utgör en av de mest etablerade formerna för samverkan mellan högskola och avnämare och det är symptomatiskt att av Sveriges 52 yrkesutbildningar är det enbart lärarutbildningarna som har

förordningssatta krav på verksamhetsförlagd utbildning. För högskolan och för lärosätesledningarna utgör ULF ett starkt kort för att uppvisa samverkan.²⁰

ULF i rättan tid - skolan som politisk fråga och ULF som svar

Skolan är ett av de största samhällsområdena både genom sin spridning, genom antalet människor som är aktiva inom sektorn och kostnadsmässigt. Skolans utmaningar är idag fler och, enligt många vittnesmål, större än någonsin. Som politikområde är skolan ständigt aktuellt och lockar till utspel och kortsiktiga insatser som kan medföra mer skada än nytta. Lärarbristen inom delar av sektorn utgör ett särskilt problem även om det måste ses som en funktion av skolans situation i stort. Det utsatta politiska läget för skolan kan samtidigt representera ett äkta engagemang och lyhördhet för utveckling och förbättringsförslag. Begreppen kunskap och forskning kan fungera som buzz-words varför förslag som är kopplade till dessa får positiva konnotationer.

I denna situation utgör ULF ett användbart verktyg genom att föreslå forskning som syftar till omedelbar relevans. Samtidigt kan ULF förväntas utveckla lärarprofessionen och ge mer stimulerande arbetsförhållanden, dvs. fungera rekryterande. Detta utgör också ett av regeringens explicita skäl i beslutet om försöksverksamhet. ULF presenterar helt enkelt lösningsförslag på frågor som samhället och politiken vill ha besvarade idag.

Alltså - som angetts finns det en lång förhistoria till ULF. Lärarutbildningens forskningsanknytning och forskning som utgår från skolans behov har diskuterats i ett halvt sekel – med begränsad framgång. Nu har flera omvärldsförändringar inträffat inom samhälle, skola och utbildning som tydligt gynnar sådana förslag om praktisknära forskning som ULF föreslår. Frågan om förstärkt forskningsbas för skola och lärarutbildning har mognat och ULF ligger rätt i tiden! ULF svarar på samhällsrelaterade utmaningar av betydande storlek och gör det med hjälp av verktyget forskning som har hög auktoritet.

Konklusion

När planeringsprocessen startar så kan den utgå från ett gediget fundament bestående av en femårig försöksperiod som är väl dokumenterad och utvärderad. De faktorer som USN-rapporten identifierar kommer att prägla fortsatt arbete i ULF, inte minst anslaget av bottom – up och förmågan till regional/lokal anpassning, liksom den goda förankringen i breda grupper och ULFs långsiktighet.

Arbetet har genomförts i en stark ledningsorganisation med god förankring i berörda parter organisationer. Ledningen har fungerat drivande, sammanhållande och fokuserande. Uppdraget formulerades konkret i avsiktsförklaringen och avgränsades tydligt i fortsatt arbete. Utmaningar – frågor som måste lösas inom ULF – identifierades tidigt och bearbetades systematiskt genom hela processen.

²⁰ Det bör också nämnas att ULF stimulerar till ökat samarbete mellan lärosäten. Detta är ofta efterfrågat av skolhuvudmännen som vill få garantier att skolans regionala behov av olika kompetenser och lärarutbildningar kan tillfredsställas genom samarbete mellan lärosäten. För 20 år sedan fanns flera nätverk av lärosäten som syftade till ökat samarbete (t.ex. PentaPlus, nätverk Högskolan i Skövde – Högskolan i Halmstad – Örebro högskola och ett dåtida västsvenskt nätverk). Den trenden, som också omfattade en idé om fusioner, dog ut. Men idag har en ny våg av samarbeten och nätverk uppstått, framför allt manifesterat i Lärosäten Syd och (det nya) Lärosäten Väst. Även de norrländska universiteten stärker sitt samarbete. Stockholmsregionen och Mälardalen har länge haft starkt samarbete i framför allt infrastrukturella frågor. Dessa nätverk kommer att nyttjas vid nodindelningen.

Samtidigt har ULF under planeringsprocessen gynnats av omvärldshändelser som fungerat katalyserande och pådrivande. Framför allt har skollagen från 2010 fungerat som murbräcka i skolektorns argumentation, liksom det ökade trycket på samverkan fungerat i högskolesektorn. Och det politiska intresset för skolfrågor och forskning är välkänt högt.

Kvarstående utmaningar

Introduktion

Jag har ovan gett en mycket positiv bild av planeringsprocessen, fas 2b, och visat varför denna positiva bild är befogad. Min bedömning utgår från att planeringsprocessen står på stabil grund och har genomförts på ett systematiskt och fokuserat sätt i en funktionell ledningsorganisation. Detta kan i sin tur sammanhålla med den långa förberedelse tiden och mognadsprocessen. Det är rimligt att hävda en åtminstone halvsekkellång resa för utbildningsvetenskap och praktisknära forskning som först nu ger genomslag. Denna långa förberedelse tid må ha varit ofrivillig men den har haft det goda med sig att grunden är både gjuten och armerad. En lång förberedelse tid medför också att det givits god tid att överväga vilka utmaningar och hinder som måste hanteras. Som framgått av kapitel *ULFs karakteristika* avsnitt *Genomförandet av planeringsprocessen* så identifierades och bearbetades avgörande utmaningar tidigt. Den uppsättning av utmaningar som då övervägdes utgör emellertid enbart sådana som krävde en lösning i planeringsprocessen fas 2b inför avtalsförslaget. Det finns kvarstående kritiska frågor och utmaningar för ULF att bearbeta inför och under fas 3, när ULF är sjösatt för kontinuerlig drift.

Jag benämner detta kapitel *Kvarstående utmaningar*. Begreppet *utmaningar* riskerar att idag användas som ett populistiskt buzzword som förenklar allvarliga problem genom att göra dem till en fråga om att inta rätt attityd och utöva tillräcklig viljekraft för att lösa problemen. Men i det läge där ULF befinner sig idag är just *utmaningar* mer träffande än problem. De kritiska frågor och utmaningar som kvarstår för ULF är av karaktären *ännu icke lösta frågor* som kommer att kräva ytterligare systematiskt och fokuserat arbete – gärna med fortsatt entusiasm.

De utmaningar som behandlas i detta kapitel har haft olika uppmärksamhet i den tidigare processen. Några har behandlats utförligt och är ändå inte avgjorda medan andra frågor enbart funnits i periferin. Gränserna mellan vad som är väl kända och klassiska problem, kritiska punkter, negligerade svårigheter och betydande hinder är flytande. Min bild är att alla frågorna är väl kända åtminstone i den strategiska och operativa ledningen av ULF. Några av dem nämns under den explicita rubriken *Frågor för fortsatt beredning* i följebrevet. Också det under hösten 2023 fortsatta planeringsarbetet visar att det finns god kännedom om vilka utmaningar som kvarstår och återigen har den långa startsträckan och det gedigna förarbetet medfört en hög insikt i kvarstående utmaningar inom den strategiska och operativa ledningen. Eftersom utmaningarna redan är, mer eller mindre, kända så syftar detta kapitel framför allt till att understryka vikten av och skärpa uppmärksamheten mot dessa utmaningar.

Det ska också beaktas att i de flesta genomgripande processer finns frågor som senareläggs för att behandlas i kommande planering. Detta kallar jag inkapslade utmaningar. Det är ofta en klok taktik att avstå från att försöka lösa alla frågor i alla avseenden innan startknappen trycks ned. Också avseende ULF-processen gäller att det snarare bör berömmas än kritiseras att alla relevanta frågor *inte* är lösta med avtalsförslaget.

Kapitlets disposition

Kapitlet inleds med att följa upp de sex målen i avsiktsförklaringen – har målen uppnåtts eller krävs ytterligare arbete? Därefter ska jag följa upp hur de utmaningar som tidigt identifierades vid uppstartsseminariet i augusti 2022 fullföljts. Sist behandlar jag fem utmaningar som jag menar behöver särskilt uppmärksamhet. Detta ger följande rubriker:

Uppföljning av avsiktsförklaringen

- Förberedande mål och fler huvudmän
- Finansiering

Uppföljning av identifierade utmaningar

- Kombinationstjänster och etikprovning
- Noder

Fem inkapslade utmaningar

- Grundforskning – behovsmotiverad forskning – utvecklingsarbete.
- ULF och dess kollegor
- Exklusivitet och revir
- Jämbördighet
- ULF och lärarutbildningen

Uppföljning av avsiktsförklaringen

De sex mål som uppställdes i avsiktsförklaringen var:

- Utarbeta ett förslag till nationellt ULF-avtal som presenteras för regeringen senast 2023-07-01
- Beräkna det nationella ULF-avtalets resursbehov för perioden 2025 – 2035, vilket presenteras för regeringen senast 2023-07-01
- Förbereda etablerandet av ett nationellt ULF-kansli
- Utarbeta förslag till fördelningsprinciper för allokering av ULF-medel från nationell nivå till nodnivå
- Verka för att ansluta fler huvudmän till ULF-verksamheten
- Förbereda övergången till fem noder.

Förberedande mål och fler huvudmän

De sex målen har bearbetats och uppnåtts i olika utsträckning vilket medför fortsatt arbete i varierande grad. Som nämnts har fokus legat på de två första punkterna och dessa mål är uppnådda. Trots detta ska jag uppmärksamma frågor om finansiering nedan.

Etablerandet av ULF-kansli har diskuterats i beredningsarbetet och utgör pågående arbete – så visst är målet *att förbereda* uppnått, men arbete återstår innan ett nationellt ULF-kansli är etablerat. Det sista målet - förbereda övergången till fem noder – bär också med sig en öppenhet i när det uppnåtts, men arbetet med övergången till fem noder pågår för fullt. I skrivande stund är tre av fem nodvärdar klara och diskussionerna om hur övergången från dagens fyra noder till fem noder från 2025 är långt komna.

Det femte målet är att verka för att ansluta fler huvudmän till ULF-verksamheten. Arbetet med detta mål har fått minst uppmärksamhet i planeringsprocessen. Frågan om att ansluta fler huvudmän till ULF synes i och för sig ständigt aktuell och nämns ofta i diskussioner och minnesanteckningar men den ges inte en systematisk bearbetning på samma sätt som övriga målpunkter i avsiktsförklaringen. Det finns en uppgift om att ansvaret för uppdraget lagts på den operativa delen av ULF inom ULF-B – där ju de reella kontakterna med huvudmän finns - vilket kan förklara varför frågan är svagt synlig i ULF-O och ULF-S. Det framgår också att huvudmannorganisationerna – helt naturligt – tar uppdraget att rekrytera fler huvudmän till

ULF på stort allvar. SKR har bedrivit omfattande informationsverksamhet mot sina många och olika medlemmar för att ansluta fler huvudmän till ULF.

Vid ULF-S första möte under hösten 2023 redovisades en preliminär sammanställning över antalet huvudmän med avtal 2021 – 2024 varvid framgår att 69 nya avtal slutits, nästan bara med nya huvudmän. Detta måste ses som en god tillväxt. Detta till trots ger det systematiska arbetet med att ansluta fler huvudmän till ULF-verksamhet ett oklart intryck varför också arbetet med och strategin för att ansluta fler huvudmän till ULF utgör en utmaning för framtiden.

Finansiering

Två av sex punkter i avsiktsförklaringen berör finansieringsfrågor, nämligen

- Beräkna det nationella ULF-avtalets resursbehov för perioden 2025 – 2035, vilket presenteras för regeringen senast 2023-07-01
- Utarbeta förslag till fördelningsprinciper för allokering av ULF-medel från nationell nivå till nodnivå.

Till avtalsförslaget biläggs ett beräkningsunderlag för hela avtalsperioden 2025 – 2034, dvs. ett äskande om medel för ULFs första permanenta 10-årsperiod. Äskandet utgår från hittillsvarande medelstilldelning och adderar en progressiv utveckling av anslaget i samma takt som hittills. Förutom basresurser och kostnader för kanslier förs den särskilda posten *utvecklingsstöd* upp. Med detta avses stöd för forskarutbildade som förutses öka efterhand som antalet lektorer i skolan ökar. Äskandet innebär nästan en fördubbling av anslaget vid start 2025 och tredubbling till periodens avslut 2034. Argumentationen är klok och resursbehovet är väl underbyggt.

ULF är ett omfattande projekt med stora ekonomiska åtaganden som gör det både nödvändigt och naturligt att ekonomiska aspekter uppmärksammas i planeringsprocessen. ULF har under planeringsprocessen präglats av stor enighet och som känt är ekonomiska frågor ett lackmustest på hur djupgående enighet som föreligger. De embryon till oenighet som kunnat observeras under planeringsprocessen är, ej oväntat, av ekonomisk natur genom att de berör huruvida även skolhuvudmän kan vara mottagare och förvaltare av medel samt frågan om högskolans OH-uttag. Båda frågorna annonserades som framtida utmaningar i USN-rapporten.²¹

Redan i nationella samverkansgruppen diskuteras finansieringsfrågor under våren 2022. Under planeringsprocessen har fortsatt stor vikt lagts vid finansieringsmodell, medfinansiering och resursanvändning. I uppstartsseminariet i augusti 2022 togs frågor upp om modeller för resursfördelning till noderna och resursfördelning inom noderna samt frågan om vad som ska kunna finansieras. Detta var frågor som behandlats olika i de fyra noderna och som föranledde diskussion om samordning. Angående uppgiften att ”[u]tarbeta förslag till fördelningsprinciper för allokering av ULF-medel från nationell nivå till nodnivå” så anges i avtalsförslagets 10§:

10§ Modell för resursfördelning till noderna

Den nationella styrgruppen beslutar om fördelningen av tillgängliga medel till de fem noderna. Efter gemensamma avsättningar för kostnader på nationell nivå fördelas medlen lika mellan noderna.

²¹ USN-rapporten s 52, s 167

Fördelningsprinciper utgör alltid föremål för intensiva diskussioner och ur minnesanteckningar kan utläsas att det funnits en ambition att utveckla gemensamma nationella principer för medelsfördelning. Dessa har alltså ändat i beslutet att alla noder ges lika medel. Det enda som anges på nationell nivå utöver paragraf 10 ovan är att *formerna för medfinansiering* kommer att regleras och behandlas lika inom alla noder. Det anges att en av styrgruppens nio uppgifter är att:

2§ ange riktlinjer för medfinansiering på nod- och lokal nivå,

Den nationella regleringen av medelsfördelning är således pragmatiskt tunn. Frågan om medelsanvändning synes bordlagd på nationell nivå och delegerad till nodnivå där diskussionen om medelsanvändning kan förväntas fortsätta. Frågan om resursfördelning utgör därför en framtida utmaning.

Avtalsförslaget anger att deltagande lärosäten och skolhuvudmän ska medfinansiera verksamheten. USN-rapporten pekar på att ett avgörande hinder för ULF i permanentstadiet kan bli bristen på medfinansiering från skolsidan. USN-rapporten kan redovisa trovärdiga vittnesmål om att skolor och skolhuvudmän inte har utrymme för att avsätta medel för praktisknära forskning.²² Under planeringsprocessen, som ju i huvudsak genomförs på planerings- och ledningsnivå, har denna farhåga ej vidimerats. Tvärtom påpekar även företrädare för skelsektorn att ”det finns pengar i systemet”, även om detta mest är ”in kind”. Det finns dock begränsningar för små skolor och kommuner att delta i ULF-verksamhet. Huvudmannorganisationerna lägger stor vikt vid att ULF utformas så att alla skolor – oavsett storlek, organisatorisk status och geografiskt läge - kan ta del av ULF. Utvecklingsmedel som skulle kunna nyttjas finns både lokalt i åtminstone större kommuner och nationellt inom framför allt Skolverket vars utvecklingsmedel under många år inte kunnat utnyttjas fullt ut för sitt ändamål.

Konklusion

Sammantaget – av avsiktsförklaringens sex mål har fem givits en utförlig behandling under planeringsprocessen. De två huvudmålen, att utarbeta ett förslag till nationellt ULF-avtal och att beräkna det nationella ULF-avtalets resursbehov, har uppnåtts. De två mål som berör framtida organisation har bearbetats och kommit långt. Enbart målet om anslutning av fler huvudmän till ULF har behov av ytterligare systematisk bearbetning på ledningsnivå.

Kring finansieringsfrågor finns flera utestående utmaningar för ULF. Resursfördelningsfrågor regleras svagt och avtalsförslaget anger att många finansiella avvägningar ska behandlas på nodnivå. Med stor sannolikhet kommer det att krävas ställningstaganden även i den nationella styrgruppen – vilket också anges i avtalsförslaget – varför balansen mellan nationell och regional nodnivå blir avgörande. Alltför divergerande principer för resursanvändning mellan fem noder kan annars utvecklas till ett problem för ULFs sammanhållning och trovärdighet.²³ Även frågan om framför allt huvudmännens medfinansiering måste bevakas.

²² USN-rapporten s167

²³ Ifous markerar denna risk i protokoll 21 juni 2023 (bilaga vid ULF-S möte 230911): ”En permanent organisation ska göra det möjligt att på ett enkelt sätt kunna delta i ULF-projekt såväl i den nod som en huvudman geografiskt tillhör som i andra noder. Det förutsätter att nodernas arbete inte utvecklas åt för olika håll och att det finns en dialog mellan noderna för att stödja ett likartat arbetssätt. För huvudmännens del kan Ifous vara en sådan sammanhållande länk.”

Uppföljning av identifierade utmaningar

Kombinationstjänster och etikprovning

I kapitel *ULFs karaktäristika* avsnitt *Identifiering och bearbetning av utmaningar* angavs att vid uppstartsinternatet i augusti 2022 identifierades ett antal utmaningar som därefter bearbetats systematiskt genom hela processen. Två av dessa skiljer ut sig genom att inte gälla exklusivt för ULF och istället ha relevans för hela högskolan. De två frågor det gäller är:

- Förenade anställningar/kombinationstjänster
- Etikprovning/etiska riktlinjer

Frågorna om förenade anställningar/ kombinationstjänster och etikprovning/etiska riktlinjer är vitala för praktisknära forskning och ULF. De har identifierats tidigt - de nämns redan i ULF slutrapport p 3.3 *Särskilda anställningar och uppdrag* och p 3.4 *Forskningsetiska utmaningar* och är föremål för beskrivning och analys i Spaning nr 5 respektive Spaning nr 6. De expliceras också i följebrevet som frågor för vidare bearbetning. Eftersom dessa frågor är relevanta för hela högskolan bearbetas de i utredningar utanför ULF.²⁴

Läget vid denna rapportens slutfas (september 2023) är:

- Beträffande utredningen om förenade anställningar att utredaren överlämnat sin rapport till regeringen i juni 2023 och att denna nu bereds inom utbildningsdepartementet. Rapporten är ännu inte offentliggjord.
- Beträffande etikprovning att regeringen 230829 tillsatt en utredning ”om undantag från kravet på etikgodkännande för viss forskning och regleringen av tillsyn i etikprovningsslagen”. Denna ska redovisas 240930.

Dessa utmaningar är inte och kan inte vara slutbehandlade i ULF men har all den uppmärksamhet som krävs för fortsatt behandling inom ULF. När utredningarnas resultat föreligger och är offentliggjorda kommer dessa att utgöra grund för ULF att arbeta vidare med.

Noder

En tydlig erfarenhet av försöksperioden är behovet av en organisatorisk nivå mellan den lokala nivån, som praktiskt hanterar FoU-projekten inom ULF, och nationell nivå, som genom nationella samordningsgruppen givit de övergripande förutsättningarna för praktisknära forskning i samverkan. Behovet av en regional nivå har gjorts tydligt i slutrapporten och vidimerats i USN-rapporten. De fyra noderna från försöksperioden har fungerat som ett slags regionala noder utan geografisk bestämning men redan avsiktsförklaringen från 2022 aviserar en övergång till fem noder som förutsätts vara geografiskt bestämda. Varken högskola eller skola bygger på någon etablerad regionindelning men högskolan har efterhand utvecklat regionala nätverk och samarbeten som legat till grund för nodindelningen.²⁵ Men att bygga

²⁴ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2022/05/u202202088/>
<https://www.regeringen.se/contentassets/b724dc43d02f4a09a81397f7e86f2ef2/uppdrag-att-utreda-undantag-fran-kravet-pa-etikgodkannande-for-viss-forskning-och-regleringen-av-tillsyn-i-etikprovningsslagen-u-2023c/>

²⁵ Högskolan omfattades av en indelning i sex regioner som ett led i 1977 års högskolereform. Denna regionindelning upphörde 1988.

fungerande nodverksamheter är ett specifikt ULF-dilemma och en betydande utmaning för ULF.

I avtalsförslaget anges nodernas uppdrag:

8§ ULF-nodernas uppdrag

Noderna utgör genom samverkan mellan flera lärosäten och huvudmän en bred bas för kunskap, kompetens och kapacitet för *praktiknära forskning i samverkan*. Noderna ska underlätta samarbete och samverkan i övergripande satsningar och så långt som möjligt möjliggöra för skolhuvudmän att oavsett organisationsform eller andra förutsättningar delta i ULF-verksamheten. Detta innefattar bland annat att noderna ska informera om den stödjande infrastruktur som finns i noden, underlätta deltagande i mötesplatser och forskningsmiljöer samt tydliggöra villkor för medverkan i forskningsprojekt. Noderna ska säkerställa att verksamheten är öppen för deltagande i praktiknära forskning i samverkan från lärosäten och huvudmän i hela landet.

Nodens ledningsgrupp ska också besluta om formerna för fördelning av medel till *praktiknära forskning i samverkan* (§7) och besluta om fördelning av medel till *praktiknära forskning i samverkan* mellan olika delar i infrastrukturen och projektmedel (§12). Nodens uppdrag är således omfattande och dess funktion i ULF vital.

Under hela planeringsprocessen har formeringen av noder varit föremål för intensiv uppmärksamhet och diskussion - till och med oro. Det är framför allt två frågor som fokuserats:

- Förankring av noder
- Balansen mellan nationella styrgruppen och noders självbestämmande.

Förankring av noder

Nästan alla lärosäten med lärarutbildning (25 av 27) har under försöksskedet och under planeringsprocessen varit involverade i ULF-verksamhet. Lärosäten har för andra ändamål utvecklat en mångfald av former för regionala samarbeten inom alla verksamhetsområden. Lärosäten samverkar till exempel genom att driva gemensamma utbildningar när utbildningens storlek, rekryteringsunderlag och specialisering kräver detta. Regional samverkan kring VFU har blivit praktiskt/organisatoriskt nödvändigt – inte minst inom lärarutbildning. Forskning har de senaste decennierna stimulerats till stora samarbetsprojekt med flera lärosäten involverade genom statsmakternas prioritering på strategiska forskningsområden. Högskolans administration strävar till effektivisering genom samverkan inom smala verksamhetsområden och genom erfarenhetsutbyte.²⁶ Förankringen i SUHF stärker förmågan till regional samverkan. Allt detta visar att lärosätena har en god grund för att stärka regionala noder.

Huvudmännen har ett helt annat utgångsläge. Det är bara en begränsad del av alla huvudmän som alls har erfarenhet av ULF. Av huvudmän som deltagit i ULF-verksamhet har regionala samarbeten bedrivits i mycket olika former – därtill under olika förutsättningar för de tre

²⁶ Samverkan mellan lärosäten hindras av deras juridiska status som myndigheter då myndigheter inte kan fatta gemensamma beslut. Lärosäten försöker att kringgå svårigheterna till samverkan genom olika former av överenskommelser vars juridiska status egentligen är tveksam.

huvudmannorganisationerna. Som framgått av beskrivningen av Ifous och Ifous nya uppdrag så omformades Ifous sent i ULF-processen för att kunna representera hela huvudmannasidan nationellt. Denna process slutfördes under våren 2022 så att den var fastlagd kort före etableringen av ny ledningsorganisation för ULF från 1 juli 2022. Ifous stod omedelbart därefter inför uppgiften att etablera en regionalt förankrad nodorganisation.

Det är en betydande utmaning för Ifous att skapa en nodorganisation som är förankrad i de 290 kommuner Sveriges Kommuner och Regioner representerar och därtill i skolor och hos huvudmän organiserade i Friskolornas riksförbund och Idéburna skolors riksförbund. Detta arbete är omfattande, komplext och förenat med risker. Utmaningen adresseras tydligt av såväl ULFs ledningsgrupper som huvudmannorganisationerna. I minnesanteckningar från ULF-O under hösten 2022 kan man följa hur inventering av olika former av kluster görs. Det kan påvisas en mångfald av olika typer av regional samverkan i form av gymnasieförbund och interkommunal samverkan, men dessa följer inte samma regionala indelning som lärosätena, är av olika karaktär och ej lämpade för forskningsfrågor. Frågan om hur huvudmannorganisationerna kan engagera sina medlemmar i en nodorganisation har tagits på stort allvar. Under planeringsprocessen framgår att SKR lagt betydande kraft i att förankra såväl ULF-idén som en ny nodorganisation ute i landets 290 kommuner. Motsvarande insatser görs av Friskolornas riksförbund och Idéburna skolors riksförbund.

Balansen mellan nationella styrgruppen och noders självbestämmande

Den andra frågan gäller balansen mellan samordning genom den nationella styrgruppen och nodernas självbestämmande. Som USN-rapporten framhåller så bygger försöksverksamheten på en botten – upp process och en öppen organisation som stimulerar lokal anpassning. Den förankring som därmed åstadkommit utgör en stark framgångsfaktor för ULFs utveckling. I den efterföljande planeringsprocessen finns en fortsatt stark inriktning mot att så lite som möjligt ska regleras på nationell nivå och så mycket som möjligt ska överlåtas till noderna att bestämma. Stor hänsyn tas till att förutsättningarna är olika inom varje nod och för varje lokalt projekt. Denna linje om nodens betydelse i ULF drivs programmatiskt. Det finns en underliggande idé i att huvudmannasidan är så mångfaldig, heterogen och komplex att varje försök att fastställa nationella riktlinjer för hur praktisknära forskning i samverkan ska bedrivas är utsiktslöst eller rentav skadligt. Även med denna insikt kan balansen mellan gemensamma ULF-värden och verklighetens mångfald bli föremål för diskussion. En paradoxal konsekvens kan ju bli att den nationella nivåns brist på inriktningsbeslut leder till att en nod fattar långtgående beslut som begränsar och hårt styr nodens inriktning och genomförandet av praktisknära forskning i samverkan, dvs. motverkar mångfald.

Avtalsförslaget innebär att noderna har fortsatt stor handlingsfrihet beträffande prioriteringar i verksamheten och nodens arbetssätt. Samtidigt står det klart att det måste finnas en gemenskap inom hela ULF manifesterad genom arbetssätt, ledning, organisation och verksamhet, till exempel gällande avvägningar mellan stöd till infrastruktur och stöd till forskningsprojekt. Av avtalsförslaget framgår att ett lärosäte kan teckna lokala ULF-avtal med en eller flera skolhuvudmän och en skolhuvudman kan teckna lokala ULF-avtal med ett eller flera lärosäten – allt oavsett nodtillhörighet. Samverkan över regionala nodgränser uppmuntras således vilket kräver, eller åtminstone gynnas av, liknande villkor i alla fem noderna.²⁷

²⁷ Se åter not 23

Balansen mellan nationell samordning genom nationella styrgruppen och noderna regleras i avtalsförslaget med betydande handlingsutrymme lämnat åt noderna. Frågan har till del diskuterats under planeringsprocessen – men synes ej slutförd. Hur balansen mellan nationell samordning och noders självbestämmande genomföres i praktiken måste bli föremål för fortsatt uppmärksamhet i ULF.

Fem inkapslade utmaningar

Följande rubriker representerar kritiska moment som kvarstår att bearbeta:

- Grundforskning – behovsmotiverad forskning – utvecklingsarbete.
- ULF och dess kollegor
- Exklusivitet och revir
- Jämbördighet
- ULF och lärarutbildningen

Grundforskning – behovsmotiverad forskning – utvecklingsarbete

Det finns en knäsett uppdelning av forsknings- och utvecklingsverksamhet (FoU) i begreppen grundforskning, tillämpad forskning och utvecklingsarbete. Grundforskning, med många termvarianter som strategisk forskning, nyfikenhetsdriven forskning eller ”det fria kunskapsökandet”, är förutsättningslös, långsiktig och syftar inte till omedelbar användning. Forskningsfrågorna är ofta sprungna ur forskningen själv. Tillämpad forskning, med varianterna behovsmotiverad forskning eller nyttoforskning, söker ny kunskap för användning i lösningar av aktuella problem. Behoven formuleras ofta av eller tillsammans med avnämare. I utvecklingsarbete utnyttjas redan känd kunskap systematiskt för att förbättra en verksamhet eller en produkt.

Svensk grundforskning om skolan har haft ett internationellt gott rykte. Denna har oftast varit finansierad av grundforskningsråd – idag huvudsakligen Vetenskapsrådet/Utbildningsvetenskapliga kommittén. Sverige har också en lång tradition av behovsmotiverad skolforskning där behoven formulerats av sektorsorgan som Skolöverstyrelsen, Skolverket, Myndigheten för skolutveckling och Skolforskningsmyndigheten.

Ofta ses de tre kategorierna av FoU som ett kontinuum och gränserna mellan dem utgörs av gråzoner varför det kan vara svårt att bestämma om ett specifikt projekt bör kategoriseras som grundforskning, tillämpad forskning eller utvecklingsarbete. Gråzonsdilemmat finns inom alla vetenskapsområden och många forskningsområden lägger vikt vid att positionera sig i relation till rena grundforskningsideal liksom till att vara konkret, användbar och nyttig. Sådana positioneringar blir särskilt relevanta inom vetenskapsområden som har en nära relation till sitt tillämpningsområde, såsom gäller inom teknik- och medicinsk vetenskap. Ett sätt att uttrycka ULFs mål är just att stärka en nära relation mellan vetenskapsområdet utbildningsvetenskap och dess tillämpningsområde - att öka samverkan mellan lärosäten och skolhuvudmän. Det blir då av intresse att se hur ULF positionerar sig och positioneras. Detta ska nu diskuteras ur fyra perspektiv och med en konklusion:

1. Hög kvalitet
2. Status
3. ULF som utvecklingsarbete
4. Kvalitet – relevans

5. Konklusion

Hög kvalitet

Praktiknära forskning inom ULF ska hålla hög kvalitet. Detta framhålls med stor tydlighet under såväl försöksperioden som planeringsprocessen och fastställs i avtalsförslagets paragraf 3: ”*Praktiknära forskning i samverkan* ska hålla hög vetenskaplig kvalitet”. Att forskningen inom ULF ska hålla hög kvalitet uttrycker egentligen en självklarhet. Högskolelagens fjärde paragraf stadgar att högskolanas verksamhet ”ska avpassas så att en hög kvalitet nås i utbildningen och forskningen”. ”Hög kvalitet” är således högskolelagens tekniska term för att uttrycka den minsta godtagbara nivån på all verksamhet i högskolan. Om en verksamhet inte håller hög kvalitet så ska den överhuvud inte finnas inom högskolan. Lagkravet innebär att all forskning – grundforskning såväl som behovsmotiverad forskning – ska hålla hög kvalitet, liksom att allt utvecklingsarbete och alla former av samverkan ska hålla hög kvalitet. Grundforskning har därför inte med automatik mer av hög kvalitet än behovsmotiverad forskning eller utvecklingsarbete. Hög kvalitet uttrycker inte en position i en möjlig värdeskala mellan grundforskning och tillämpad forskning.

Status

I det akademiska samhället har grundforskning tveklöst en högre status än tillämpad forskning och detta gäller ännu tydligare i relation till utvecklingsarbete. FoU-kedjan grundforskning – behovsmotiverad forskning – utvecklingsarbete uppfattas då som ett uttryck för en värdehierarki. Meriteringssystem och kvalitetsindikatorer tenderar att förstärka den hierarkiska bilden av forskning. Det blir i det akademiska samhället mer eftersträvansvärt att ägna sig åt grundforskning än tillämpad forskning, som ändå är mer eftersträvansvärd än utvecklingsarbete. Lärosäten som bedriver praktiknära forskning och ULF-forskare utgör – förstås – en del av denna akademiska kultur.

Det finns ingen principiell motsättning mellan grundforskning och tillämpad forskning. Vad som startat som ett rent grundforskningsprojekt initierat av en nyfiken forskare kan visa sig svara mot tydliga och omfattande behov och nyttigheter. Ytterst kan naturligtvis all forskning ses som behovsmotiverad – det är mest fråga om tidsperspektiv. Även det omvända gäller, dvs. behovsmotiverad forskning kan leda vidare till ren grundforskning. Trots att det inte finns en direkt motsättning mellan grundforskning och tillämpad forskning så finns det en inbyggd spänning mellan de två formerna av forskning.

Det finns en stor samhällsrespekt för grundforskning men denna paras med önskemål om att forskning och forskningsresultat ska vara praktiskt användbar för att lösa problem. Specifika avnämargrupper prioriterar tillämpad forskning lika högt eller högre än grundforskning. Som avnämare är skolhuvudmän och skolor typiska intressenter i tillämpad forskning. Statsmakternas förväntan på användbara resultat framgår också i uppdraget om försöksverksamhet och i följande forskningspropositioner.²⁸ I avtalsförslaget bestäms *praktiknära forskning i samverkan* så att det är ”forskning som utgår från skolprofessionernas behov av ny kunskap i förhållande till befintligt forskningsläge såväl nationellt som internationellt för att utveckla och förbättra verksamheterna i skolväsendet och för lärar- och förskolläro- utbildningarna” vilket är ett tydligt och okontroversiellt uttryck för behovsmotiverad forskning.

²⁸ Se t.ex. prop proposition 2020/21:60 s 111. ”Utgångspunkten för praktiknära forskning är professionens behov av kunskap om lärande och undervisning i ett visst ämne eller ämnesområde och att den kunskap som genereras ska ha direkt nytta och användbarhet i verksamheten.”

ULF kan i princip spänna över hela skalan av FoU-verksamheter och liksom inom andra vetenskapsområden finns det en inbyggd spänning mellan, å ena sidan, lärosätenas och forskarnas primära intresse, och, å andra sidan, skolhuvudmännens och skolornas intresse.²⁹

ULF som utvecklingsarbete

I detta avsnitt diskuteras ULF som utvecklingsarbete ur ett vidare perspektiv än enbart utvecklingsarbete som en del av FoU-verksamhet.

ULF arbetar med två syften.

- Att bygga en infrastruktur för praktikhära forskning i samverkan
- Att stöda praktikhära forskning

I slutrapportens avslutningskapitel expliceras: "Med 'ULF-verksamhet' eller 'verksamheten inom ULF' avses såväl infrastruktur som forskning." I efterföljande text rubriceras avsnittet 4.2 *Forskning* inom ULF och avsnittet 4.3 *Infrastruktur* för ULF. I avtalsförslaget's ingress – Parternas avsiktsförklaring - anges:

Parterna är överens om att *praktikhära forskning i samverkan* förutsätter infrastrukturer mellan lärosäten och skolhuvudmän på både nodnivå och lokal nivå. Parterna är därför överens om att aktivt verka för att lärosäten och skolhuvudmän gemensamt etablerar, utvecklar och leder sådana infrastrukturer.³⁰

En fungerande forskningsinfrastruktur utgör en nödvändig förutsättning för att bedriva forskning och kan i denna mening ses som en del av forskningen, men att *bygga en infrastruktur* för forskning bör klassificeras som utvecklingsarbete. Inom ULF kan utvecklingsarbetet att bygga infrastruktur ses som ett medel för målet att bedriva forskning. Det framgår av USN-rapporten och ULFs avrapporteringar att en betydande del av resurserna under försöksskedet avsatts för denna typ av utvecklingsarbete – sannolikt merdelen – men med olika prioriteringar mellan de fyra noderna under försöksskedet. USN-rapporten berömmar ULF särskilt för att ha lyckats med att bygga en samverkansstruktur - en infrastruktur. Bedömningen av resultat av forskningsaktiviteter och forskningsprojekt ges en mer kortfattad beskrivning, vilket också beror på att alltför kort tid har flutit mellan projektstart och USNs utvärdering.

Det är viktigt att skilja den typ av utvecklingsarbete som infrastrukturbygge innebär och en annan typ av utvecklingsarbete som utgör skolutveckling utanför ULFs ramar. Som påpekats finns det en inbyggd spänning mellan akademins och skolans intressen. I skolor och hos skolhuvudmän finns omfattande och legitima utvecklingsbehov men alla ska inte tillfredsställas inom ramen för ULF. ULF ska stöda viss typ av forskning – praktikhära forskning i samverkan – men ej svara mot skolans alla behov av utvecklingsarbete. Under försöksskedet har en stor andel av ULF-projekten utgjorts av utvecklingsarbete men sådant utvecklingsarbete som består av infrastrukturbygge - som syftar till stöd för praktikhära forskning i samverkan.

²⁹ USN-rapporten s 63 "Praktikhära forskning som begrepp används i svenska sammanhang om olika typer av FoU- aktiviteter". I USN-rapporten s 4 påpekats att begreppet praktikhära forskning hänvisar både till praktiskt yrkesutövande och det vetenskapliga arbetet och omfattar ett spänningsförhållande mellan teori och praktik/yrkesutövning.

³⁰ Förslag till nationellt ULF-avtal s 2. Texten upprepas nästan i paragraf 6

Under hela planeringsprocessen understryks vikten av en fungerande infrastruktur för praktiktäna forskning och att skapandet av sådan infrastruktur är ett av ULFs viktigaste mål. I USN-rapportens sista kapitel dras slutsatser och ges rekommendationer varav en är att fokusera på forskningsprojekt framför utvecklingsarbete.³¹ (Det står inte helt klart på vilket sätt USN-rapporten upprätthåller den distinktion mellan två olika betydelser av utvecklingsarbete som jag ovan anförde.) Det kan förutsättas att efterhand som ULF som infrastruktur konsolideras så kan en större andel av resurserna avsättas för forskningsprojekt inom ULF.

Under hela försöksperioden har gränsdragningen mellan forskning och utvecklingsarbete diskuterats. USN-rapporten konstaterar:

Genom hela försöksperioden har diskussioner om hur man skall definiera och förstå praktiktäna forskning och hur man ser på förhållandet mellan forskning och utvecklingsarbete uppstått med jämna mellanrum¹. Olika frågor som; är utvecklingsarbetet en naturlig (integrerad) del av den praktiktäna forskningen? Hur går gränsen mellan forskning och utvecklingsarbete? Vad om representanterna från yrkesområdet uttrycker att det mest akuta behovet är utvecklingsarbete och inte forskning, skall det ändå kunna vara en del av ULF-verksamheten?

(Noten hänvisar till att ULF en period utlästes *Utveckling, Lärande, Forskning*.) Denna gränsdragningsdiskussion är viktig bland annat av skälet att den kommer att avgränsa vilka verksamheter som stöds inom ULF och alltså vad som ska räknas till ULF-verksamhet. Under försöksperioden framförs som exempel på infrastruktur som kan ingå i ULF: nätverk, seminarier, kommundoktorander och forskarskolor.³² Sådana infrastrukturinstrument är föremål för diskussion under planeringsprocessen och formuleras slutligen i avtalsförslaget. Där anges att "[s]tatens bidrag får användas för kostnader avseende *praktiktäna forskning i samverkan*, inkluderande etablering, drift och utveckling av infrastrukturer på nodnivå och lokal nivå".³³ Avtalsförslaget ger därefter exempel på sådana infrastrukturella inslag som listas i nästkommande paragraf 6:

Ledningsgruppen i respektive nod beslutar hur infrastrukturen ska utformas inklusive vilken eller vilka beståndsdelar som ska prioriteras under vilka perioder (se §§7–8). En infrastruktur kan bestå av en eller flera av nedanstående beståndsdelar:

- en eller flera gemensamma forskningsmiljöer där samtal om praktiktäna forskning i samverkan sker regelbundet, och som leds av en eller flera forskningsledare med tid och uppdrag att ansvara för forskningsmiljöerna,
- arenor där initiativ, kunskap och kompetens samt kapacitet kan samordnas, spridas och utvecklas mellan lärosäten och skolhuvudmän och där möten sker mellan yrkesverksamma, forskare och lärarstudenter,

³¹ USN-rapporten s 173. "I vetenskapen om att några praktiktäna forskningstraditioner som är och kommer att vara centrala i ULF, bygger in utvecklingsarbete i forskningsdesign, kommer vi att rekommendera att det nationella ULF-avtalet principiellt fokuserar på praktiktäna forskning."

³² Minnesanteckningar från upptaktsmöte aug 2022, bilaga 6

³³ Avtalsförslaget s 4. Det ekonomiska bidragets användningsområden 5§ Användningsområden,

- processer, strukturer och modeller för identifiering av kunskapsbehov och formulering av forskningsfrågor,
- olika former av anställningar för lektorer som är anställda hos antingen skolhuvudmän eller lärosäte för att dessa ska kunna tjänstgöra hos båda,
- riktade insatser för att stödja forskarutbildade personer oavsett arbetsgivare (se bilaga 2),
- forskarutbildning och direkt förberedande forskarutbildning i samverkan mellan lärosäten och skolhuvudmän,
- modeller för att tillgängliggöra forskning för yrkesverksamma.

Ett huvudändamål med försöksperioden har varit att pröva olika modeller för infrastruktur och stöd men det dras få slutsatser av försöken inför permanent fas 3. Vilka infrastrukturer som ska räknas till ULF kommer således att avgöras av de olika nodernas beslut. Som angavs i kapitel *ULFs karakteristika* så är öppenheten för lokala anpassningar, skolors och skolhuvudmäns olika behov en framgångsfaktor som man i planeringsprocessen vill bygga vidare på.

Sammantaget kan konstateras

- att utvecklingsarbete i betydelsen infrastrukturbygge utgör en omfattande och vital del av ULF
- att gränsdragningen mellan forskning och utvecklingsarbete inom ULF varit föremål för diskussion under framför allt försöksperioden men också fortsatt under planeringsprocessen
- att frågan om avvägningen mellan stöd till infrastruktur och stöd till forskning samt frågan om vad som ska räknas som praktiktära forskning inom ULF är fortsatt öppen och kommer att bestämmas genom beslut i de fem noderna.

Kvalitet - relevans

Ovan konstaterades en spänning mellan grundforskning och tillämpad forskning. En liknande, men ej identisk, spänning beskrivs ibland mellan vetenskaplig kvalitet och relevans. När denna spänning formuleras så utgår den från en tyst förutsättning att ju högre krav på vetenskaplig kvalitet som ställs desto lägre måste kravet på relevans eller användning vara. Och omvänt – ju högre krav på relevans eller användning som ställs desto lägre måste kravet på vetenskaplig kvalitet uttryckas. Kvalitet och relevans ses som ett nollsummespel. Huruvida det föreligger en spänning kan uttryckas med att fråga: påverkas forskningens kvalitet av kravet på relevans och vice versa? Och om det föreligger påverkan – är den positiv eller negativ?

Dessa frågor diskuteras i en utvärdering av Skolforskningsinstitutet 2019, genomförd av Lars Geschwind. Att denna utvärdering blir intressant för ULF är uppenbart då ett av Skolforskningsinstitutets uppdrag är att stödja praktiktära forskning i skolan. Utvärderingsfrågorna är alla relevanta för ULF.

- Säkerställer anvisningar och processer den vetenskapliga kvaliteten?
- Säkerställer anvisningar och processer att denna forskning genererar kunskap för användning i undervisningen, det vill säga relevansen?
- Bidrar anvisningar och processer till att samarbeten mellan akademi och skola utvecklas?

Svaren är i huvudsak positiva, framför allt på första och tredje frågan, men här mindre viktiga. Viktigt är istället att Lars Geschwind inte vill se varje fråga för sig utan besvarade i relation till varandra.

Utvärderingsfrågorna 1 och 2 behöver också diskuteras tillsammans. Det knyter an till en stor vetenskaplig, akademisk diskussion: Är vetenskaplig kvalitet och relevans förenliga? Om så är fallet, även inom detta vetenskapliga område, handlar det då om en "balansgång", som några intervjupersoner varit inne på, eller kan man hävda att både kvalitet och relevans kan vara fullständigt uppfyllda i ett och samma projekt? Dessa är naturligtvis viktiga frågor för hur forskningen som här diskuteras ska betraktas och bedömas. Är det litet sämre forskning som finansieras än andra, "grundforskningsorienterade" finansiärer?
...

Den vetenskapsteoretiska diskussionen som skisseras ovan behöver tydligare föras av alla inblandade aktörer, i förhållande till vad som bedöms och hur det bedöms. Det handlar till viss del om en uthållig tro på att en praktisknära forskning *med* professionen leder *både* till högre kvalitet och till relevans. Alternativet är att varje beviljad ansökan kunde ha haft en ännu högre kvalitet om *inte* kravet på samproduktion med professionen fanns där, och *ännu högre* relevans om inte kravet på hög forskningskvalitet funnits där.³⁴

Lars Geschwind menar att Skolforskningsinstitutet måste hävda denna "nisch" att kvalitet och relevans kan föreligga samtidigt och stärka varandra, utan att ta ställning i den vetenskapsteoretiska diskussionen om relationen kvalitet – relevans. Han redogör för att olika ståndpunkter framförts i hans undersökning och att de flesta tycks stanna för att kvalitet och relevans inte bildar ett nollsummespel. Som framgått delar jag denna syn. Jag ser svaret på frågan om hur kvalitet och relevans förhåller sig till varandra som en empirisk fråga. Det måste *undersökas* hur kvalitet och relevans faktiskt faller ut i olika forskningsprojekt. En svårighet blir härvidlag vilket tidsperspektiv som ska anläggas. Relevansen kan föreligga omedelbart eller vara synlig först på lång sikt. Också vetenskaplig kvalitet kan vara beroende av tidsperspektiv. Med de metoder att mäta kvalitet som tillämpas idag finns en uppenbar risk att resultatet blir att forskningens kvalitet faller med ökade krav på relevans. Men - som känt pågår sedan flera år försök att förfina forskningens kvalitetskriterier så att fler och bättre metoder att mäta och värdera relevans skapas. Ett intressant exempel finns i hur KK-stiftelsen använder samverkansakkunniga för att bedöma relevans parallellt med vetenskapliga sakkunniga.

Frågan om kvalitet - relevans har funnits med i hela ULF-processen men utan ett riktigt avslut. Det har sannolikt varit klokt att inte i använda avtalsförslaget för ett ställningstagande i en så komplex och vetenskapsteoretiskt vital fråga. Men – med Lars Geschwinds ord ovan - den vetenskapsteoretiska diskussionen om kvalitet och relevans behöver föras vidare av alla inblandade aktörer. ULF bör med viss emfas visa och hävda att vetenskaplig kvalitet kan öka med hög relevans. Detta är en av de viktigaste frågorna för fortsatt uppmärksamhet i ULF.

Konklusion

Såväl uppdragsgivaren staten, lärosäten som skolhuvudmän har framhållit att ULF ska hålla hög kvalitet i forskningen. Emfasen i denna tes kan uppfattas som ett slags preventiv åtgärd

³⁴ Geschwind (2019) s 19

mot misstanken att praktiktäna forskning per definition leder till ifrågasatt vetenskaplig kvalitet genom att vara ”teorifattig” och därmed mindre vetenskaplig. Att hävda hög kvalitet blir en trovärdighetsfråga. Men ’hög kvalitet’ är närmast en teknisk term som karakteriserar all verksamhet som bedrivs i högskolan. Oavsett hur praktiktäna eller tillämpat ett forskningsprojekt är så är kravet alltid hög kvalitet.

Det framstår som paradoxalt att det så starkt understryks att den praktiktäna forskningen inom ULF ska hålla hög kvalitet när merdelen av ULFs verksamhet hittills måste bedömas bestå av utvecklingsarbete i form av infrastrukturbygge. Detta utvecklingsarbete för att bygga en stabil och stark infrastruktur för praktiktäna forskning är av avgörande betydelse för ULF i den permanenta fasen och detta utvecklingsarbete lyder under samma krav – det måste vara av hög kvalitet. Jag delar USNs bedömning att så är fallet.

Även om det finns en koppling mellan frågorna så utgör relationen mellan kvalitet och relevans en annan diskussion än den om hög kvalitet. Frågan om hur kvalitet och relevans påverkar varandra och hur de kan stärkas är av vital betydelse för ULF. Här finns – trots stor gemenskap om inriktningen på ULFs fortsatta arbete - en potential till spänningar inom ULF. Riktlinjer i en så avgörande fråga borde ges på nationell nivå – annars finns risk för att det utvecklas orimligt stora skillnader i praxis inom ULF och mellan noderna. ULF och ULFs intressenter måste aktivt diskutera och visa vilka kvaliteter denna typ av forskning karakteriseras av och hur de stärker det yttersta målet med ULF - att förbättra undervisningen och verksamheten i skolväsendet genom en stärkt vetenskaplig grund.

Slutligen bör det betänkas att frågan om hur kvalitet och relevans motverkar eller samverkar inte är unik för ULF. Inom den svenska högskolan finns många vetenskapsområden som bedriver forskning i nära, ibland intim, relation till sina avnämare. Frågorna om hur nära forskaren kan vara sina avnämare, vilka krav avnämare bör ställa på forskare och forskning, hur forskningens kvalitet påverkas av närhet till praktiken, hur forskningsresultat kan generaliseras och användas och alla andra frågor som ställts inom ULF kan med fördel diskuteras tillsammans med andra vetenskapsområden. Områden som teknik och medicin har längre erfarenhet än ULF och kan vidimera att det tar tid att bygga infrastruktur för praktiktäna forskning – även när den ges en annan benämning.

ULF och dess kollegor

I Vetenskapsrådet/Utbildningsvetenskapliga kommitténs *Forskningsöversikt 2023 - Utbildningsvetenskap* redovisas aktuella forskningsfinansiärer inom utbildningsvetenskap.

För svensk utbildningsvetenskaplig forskning är Vetenskapsrådet den utan konkurrens största externa finansiären. För perioden 2008–2021 svarade VR för 4,5 miljarder kronor (70,3 procent) när forskarskolorna är inkluderade. Motsvarande siffror utan forskarskolor är 3,1 miljarder (63,7 procent). Efter Vetenskapsrådet följer två finansiärer, Vinnova och Forte, som vardera bidrog med cirka 0,5 miljarder och därefter ytterligare två: RJ och Formas med cirka 0,2 miljarder var. Som sjätte största finansiär under perioden 2008–2021 återfinns Skolforskningsinstitutet med 0,1 miljarder.³⁵

³⁵ <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2023-01-31-forskningsoversikt-2023-utbildningsvetenskap.html>

Praktiknära forskning är relevant i två av dessa organisationer - som en liten andel inom UVK och, som vi sett, inom Skolforskningsinstitutet. Utöver dessa finns vissa relevanta resurser i Skolverket gällande infrastruktur.

Inom ramen för Vetenskapsrådets instruktion gäller för **Utbildningsvetenskapliga kommittén**:

Forskningsinriktning för utbildningsvetenskap

Vetenskapsrådet ger stöd till grundläggande forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom utbildningsvetenskap med relevans för skolans och förskolans utveckling, det vill säga forskning som handlar om lärande, undervisning, utbildning, fostran och bildning och bidrar till kunskapsutveckling inom området.

Inom utbildningsvetenskap studeras undervisning, lärande och kommunikation, didaktik och ämnesdidaktik, sociala och kulturella aspekter på utbildning, utbildningspolitik, utbildningssystem och organisation. Forskningen bedrivs inom flera olika vetenskapliga discipliner. Den bidrar till kunskapsutveckling och förstärker den vetenskapliga grunden för utbildning.³⁶

VR/UVKs presentation av utbildningsvetenskap på hemsidan är tämligen bred och innehåller, som nämnts, en mindre delmängd praktiknära forskning.

Skolforskningsinstitutets uppdrag bestäms i instruktionen till:

1 § Skolforskningsinstitutet ska bidra till att de verksamma inom skolväsendet ges goda förutsättningar att planera, genomföra och utvärdera undervisningen med stöd av vetenskapligt underbyggda metoder och arbetsätt. Myndigheten ska bidra till goda förutsättningar för barns och elevers utveckling och lärande och till förbättrade kunskapsresultat för elever.

Skolforskningsinstitutet ska

...

...

3. sprida forskningsresultaten och göra dem tillgängliga för de verksamma inom skolväsendet,

...

5. utlysa medel för praktiknära forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom de områden där relevant sådan forskning saknas, och

6. fördela medel till praktiknära forskning av högsta vetenskapliga kvalitet.³⁷

Skolforskningsmyndigheten har nästan likalydande uppdrag beträffande praktiknära forskning.

Skolverkets uppdrag är ökänt omfattande men i en sammanfattning kan följande urval noteras:

- Stödjer utvecklingen och förbättringsarbetet i förskolan och skolan.

³⁶ <https://www.vr.se/om-vetenskapsradet/organisation/amnesrad-rad-och-kommitteer/utbildningsvetenskapliga-kommitten/forskningsinriktning-utbildningsvetenskap.html>

³⁷ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/svensk-forfattningssamling-201_sfs-2014-1578/

- Administrerar och fördelar statsbidrag till verksamheter som är berättigade att söka bidrag.³⁸

Skolverkets förfogar över ett stort antal utvecklingsverktyg och statsbidrag som kan jämföras med ULFs infrastrukturbygge.

Det finns således (minst) tre myndigheter som har delvis överlappande uppdrag med ULF. VR/UVK täcker i princip praktisk forskning men denna utgör enbart en liten andel av den bredare utbildningsvetenskapen. Skolverkets utvecklingsmedel är svåra att få en överblick över men dess storlek gör att överlappning med infrastrukturbygge inom ULF kan förutses - och utnyttjas. Överlappningen med ett av Skolforskningsinstitutets uppdrag är påtaglig.

Utöver dessa anslagsfinansierade myndigheter måste det beaktas att Ifous bedriver FoU-verksamhet inom samma områden som ULF och att överlappningar och fortsättningsprojekt kan förekomma.

Inom ULF ses denna mångfald av finansiärer och initiativ som en styrka. I följebrevet till avtalsförslaget skriver man:

Nationella ULF-avtalet är ett viktigt komplement till den mångfald av initiativ som görs inom utbildningsområdet. ...

....

ULF-avtalet reglerar endast en begränsad del av forskningen inom det utbildningsvetenskapliga området. Som framkommer av Utbildningsvetenskapliga kommitténs forskningsöversikt 2023 behövs en generell förstärkning av finansieringen av forskningen inom det utbildningsvetenskapliga området.³⁹ Det är också viktigt med en mer sammanhållen och balanserad forskningsfinansieringsstruktur inom området och att staten har en samlad strategi för utvecklingen på längre sikt inom sektorn som möjliggör för alla aktörer att bidra för en bättre kvalitet i verksamheterna. ULF-avtalet är i detta sammanhang en viktig del.

Även i ULFs avslutande kapitel i slutrapporten beskrivs att det tillkommit flera initiativ inom området för skolutveckling och utbildningsvetenskap under senare år. Särskilt viktigt och relevant för ULF är professionsprogrammet som Skolverket fått i uppdrag att utveckla. Det är lätt att bejaka mångfalden av initiativ och se det positiva i att det görs ett stort antal satsningar som siktar i samma riktning som ULF. Denna konstruktiva attityd bör dock kombineras med en kritisk skepsis ur följande perspektiv.

Mångfalden av initiativ ingår i ett slags tillväxtoptimism. Det betonas att hela det breda utbildningsvetenskapliga området behöver mer resurser, att alla aktörer fyller unika nischer och att alla initiativ välkomnas. Det framhålls att ULF inte ska ses som en ersättning för annan typ av stöd till utbildningsvetenskaplig forskning eller infrastrukturella stödåtgärder och särskilt betonas att nytillförda ULF-medel inte utgör lösningen på den gamla frågan om lärarutbildningens forskningsanknytning. Att utgå från att denna tillväxtoptimism kommer att

³⁸ <https://www.skolverket.se/om-oss/var-verksamhet/det-har-gor-skolverket>

³⁹ <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2023-01-31-forskningsoversikt-2023-utbildningsvetenskap.html>

styra utvecklingen är riskfyllt. Samtidigt betonas att denna mångfald och utveckling av initiativ kräver bättre översikt och samverkan – rentav ordning. Det senare är det lätt att hålla med om och här kan ULF bidra med en etablerad nationell, regional och lokal organisation som kan bli av stort värde. Men ett ordningsskapande kommer också att innebära en kritisk översyn av roller och uppdrag i en allt mer vildväxande flora av initiativ.⁴⁰ Konkurrens istället för samverkan kan uppstå mellan agenter. Om bilden av *tillväxt* ersätts av *nollsummespel* finns risken att medelsökning av ett initiativ leder till medelsminskning av ett annat. I ett läge där ULF kan ställas mot andra poster för forskning prövas djupet i ULFs förankring. Denna utmaning bör förberedas.

Exklusivitet och revir

I föregående avsnitt framhölls att ULF presenteras som ett tillskott till forskningsverksamheten inom utbildningsvetenskap och inom samverkan med skola och skolhuvudmän. ULF bedriver praktiktäna forskning på ett nytt sätt – mer systematiskt i samverkan med sina avnämare och ersätter inte annan FoU-verksamhet. Under planeringsprocessen har ULF ibland beskrivits med krav på exklusivitet. Redan det ovan påpekade att ULF-medel ska betraktas som ett tillskott utan samband med andra medel är uttryck för detta. Betänkandet *Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring* växte fram parallellt med ULFs försöksskede och där understryks svårigheten att alls urskilja vad som är praktiktäna forskning utan särskilda åtgärder och att lärosäten bör säkerställa medel för praktiktäna forskning inom gängse tilldelning.⁴¹

I ett inledningsskede är det sannolikt nödvändigt att ULF-medel hanteras som öronmärkta poster till fem värdunderuniversitet. Det är naturligt att i ett inledningsskede och i den period då ett stort projekt sjösätts skapa särskilda villkor för arbetet. Men – min övertygelse är att fortsatta tendenser till exklusivitet och revir bör motverkas så snart det är möjligt. Det finns flera exempel från de senaste decennierna då lärarutbildning och utbildningsvetenskap krävt och erhållit särskilda stödformer. Några nedslag i minnet:

Det särskilda organet för lärarutbildning inrättades när den (då) nya lärarexamen infördes år 2001 och åtta olika lärarexamina sammanfördes till en. Det främsta syftet med det särskilda organet för lärarutbildning var att stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning inklusive forskningen och i förekommande fall forskarutbildning. Alla universitet och högskolor med tillstånd att utfärda lärarexamen var skyldiga att ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarutbildning, och för den forskning som knyter an till sådan utbildning.⁴² Propositionen Bäst i klassen 2009/10:89 föreslog att det särskilda organet skulle slopas och så skedde 2011.

I UVKs barndom fanns ett krav på 30 procents medfinansiering från lärosäten som erhållit medel från UVK. Syftet var att tvinga eller åtminstone stimulera lärosätena att tillskapa ett slags fakultetsanslag för utbildningsvetenskap på högskolor och universitet. Detta krav gällde exklusivt för utbildningsvetenskap. Vid ämnesråden i övrigt inom Vetenskapsrådet fanns inget krav på medfinansiering. Även detta krav försvann från 2011.

⁴⁰ SOU 217:35 s 26: ”Kommissionen påpekar även att förhållandet mellan Skolforskningsinstitutet, Skolverkets och Vetenskapsrådets uppdrag är oklart.”

⁴¹ SOU 2018:19, s 37, s139

⁴² Dävarande 2 kap. 5 a § högskolelagen (1992:1434)

I 1997-års regleringsbrev till universitet och högskolor angav regeringen att lärosäten som bedriver utbildning av lärare ska samverka i uppbyggnaden av regionala centra för skolutveckling. Denna skyldighet fanns inskriven i regleringsbrevet till universitet och högskolor till och med 2010. Att regleringsbrevet strukit detta krav har inte hindrat att många lärosäten behållit och utvecklat sina regionala utvecklingscentra.

Man bör också minnas att UVK inrättades utan entusiasm från lärosätena.

Alla åtgärder som skapade särskilda villkor för lärarutbildning och utbildningsvetenskap ledde till en syn på dessa som skyddad verkstad och åstadkom mer skada än nytta. Det är väl känt att lärosäten och lärosätesledningar önskar så få regleringar av hur uppdragen ska lösas som möjligt liksom att medel tilldelas i så få penningpåsar som möjligt - helst en enda. Kritiken mot detaljerad styrning var tydlig när dessa särskilda pekpinningar angående lärarutbildning och utbildningsvetenskap gällde och samma kritik anförs idag i ganska högt tonläge under hänvisning till akademisk frihet. Krav på särbehandling och särredovisning liksom hänsyn till öronmärkta medel ogillas programmatiskt av högskolan.

Vid tillskapandet av en ny verksamhet uppstår i en organisation ofta en reflexmässig motvilja till att ingå i den etablerade organisationen. Men – riskerna med att hävda exklusivitet är stora. ULF bör – efter nödvändiga introduktionsfaser - snarast eftersträva mainstream.

Jämbördighet

Ett av ULFs mest karakteristiska drag är betoningen av jämbördighet – ofta formulerad med det metaforiska uttrycket 'att mötas i ögonhöjd'. Det uttrycks också med att ULF eftersträvar ett möte i "det tredje rummet" som utgör ett slags neutral plan där parterna kan mötas utan bundenhet till hur en fråga formuleras i den ena partens första rum eller den andra partens andra rum. I ULF ska forskaren och skolan eller skolhuvudmannen utgöra jämbördiga parter. I avsnittet *Parternas avsiktsförklaring* i avtalsförslaget anges:

Det är parternas övertygelse att kvaliteten i *praktiknära forskning i samverkan* ökar när den kännetecknas av en jämbördig och komplementär ansats som bygger på ömsesidig respekt där olika kunskaper och kompetenser tas tillvara. Ett optimalt nyttjande av de samlade resurserna bidrar till att förstärka de gemensamma infrastrukturerna. Därigenom stärks möjligheterna att öka de yrkesverksammas delaktighet i *praktiknära forskning i samverkan*.

Jämbördighet mellan parterna ska kännetecknas av närhet och ömsesidighet. När forskning i samverkan planeras och genomförs ska hänsyn tas lika mycket till forskningens som skolans förutsättningar. Det är lätt att raljera över vackra ord om vikten av närhet och samarbete, men i botten finns ett sakligt och vetenskapligt grundat sätt att motivera forskningsfrågor och formulera utvecklingsbehov utifrån professionens behov, och en tilltro till att det går att skapa förutsättningar för sådan forskning. Jämbördighet mellan parterna drivs emfatiskt i hela ULF-projektet och utgör ett av dess mest framträdande drag. Jämbördighet ska präglade hela ULF och alla nivåer i ULF.

Det finns grundläggande kulturskillnader mellan högskolan och skolan som kan försvåra ett jämbördigt förhållande. Skolans uppdrag är undervisning av unga människor och de dagliga uppgifterna med inslag av akuta händelser måste ofta prioriteras framför långsiktiga forskningsfrågor. Vardagslivet i akademien och skolan genomlevs så att säga i olika takt. Skolan är också en kultur som är mer reglerad än högskolan. I högskolan framhålls värdet av

akademisk frihet och autonomi med en emfas som kan upplevas som främmande i en skola som är van att genomföra sitt vardagsarbete efter myndighetsdirektiv.

I USN-rapporten avsnitt 3.5 *Jämställda aktörer* men framför allt *kapitel 4 Praktisknära forskning* redogörs utförligt för hur jämbördighet mellan parterna kan förstås. Den nivå som behandlas är i huvudsak projektnivån där den faktiska operativa verksamheten pågår men också i någon mån nodnivån och den nationella nivån. Det är den operativa nivån som är den mest komplexa beträffande jämbördighet.

Det framkommer att inom ULFs försöksverksamhet har man i de fyra noderna använt många olika sätt att bestämma *jämbördighet*. Några dimensioner i jämbördighet är i hur omfattande och kvalificerad grad som forskare och skola möts kring problemformuleringen, genomförandet av forskningen, reflexionen över resultat, bruket av forskningsresultat, delaktigheten i publicering av resultat och olika nivåers delaktighet i hela processen från lärare till rektor och huvudman. USNs redovisning visar en betydande mångfald i hur jämbördighet har bestämts under försöksperioden och pekar på att denna mångfald kan göra det svårt att se vad som sammanhåller ULF och vad ULF egentligen är.⁴³ Denna svagt kritiska reflexion sammanfaller med min synpunkt att det dras få slutsatser från försöksperiodens prövande av olika modeller för praktisknära forskning och att det överlåtes åt noderna att fatta de avgörande och avgränsande besluten om vad som ska inbegripas i ULF-forskning.

Emellertid dras det en tydlig slutsats från försöksperioden beträffande ledningsorganisation. Den nod – Uppsalanoden – som haft en formellt jämbördig ledningsorganisation blir den som dominerar fortsatt ULF-arbete. Inför planeringsprocessen sätts ULF-S och ULF-O upp med lika många företrädare från lärosätena som från huvudmännen. På detta sätt blir ledningsorganisationen paradigmatiske för det fortsatta ULF-arbetet. I avtalsförslaget regleras den jämbördiga sammansättningen av såväl den nationella styrgruppen som ledningsgruppen på nodnivå. Ur fjärde paragrafen:

I ledningsgruppen ska skolhuvudmän och lärosäten från noderna vara representerade och verka på jämbördiga villkor. Ledningsgruppen ska bestå av lika många personer från lärosäten och skolhuvudmän,

Det kan till och med hävdas att jämbördigheten stärkts i förhållande till nuvarande ledningsorganisation då det anges om båda ledningsorganen att ordförandeskapet ska alternera årligen mellan representant för skolhuvudman och lärosäte.

ULF-arbetet under planeringsprocessen kan i en tydlig mening bedömas som jämbördigt. Det ges en formell jämbördighet i att ledningsorganen är jämnt sammansatta men också, som tidigare anförts (*kapitel ULFs karakteristika* avsnitt *Genomförandet av planeringsprocessen*) har gruppernas arbete och diskussioner präglats av en konstruktiv enighet som likvärdiga parter. När arbetspapper utarbetats har de regelmässigt tagits fram av en representant från vardera sidan. Vittnesmål från olika tidsperioder av planeringsprocessen kan emellertid visa att jämbördigheten varit en resa. Vid uppstarten beskrivs ULF av representanter för huvudmannorganisationerna som ett rent lärosätesprojekt som efterhand vrids mot skolan. Men från startpunktens asymmetriska förhållande har på kort tid uppnåtts en mer jämbördig relation i det interna arbetet inom ULF-S och ULF-O. Detta betyder inte att ett idealt och helt balanserat förhållande uppnåtts – både representanter för lärosätena och

⁴³ USN-rapporten s 71

huvudmannorganisationerna pekar på att lärosätena har ett försteg när principiella frågor om forskning diskuteras. Det verkar oundvikligt att professionen av forskare har ett försteg i diskussion om forskning, men kanske kan diskussionen efterhand balanseras av huvudmännens försteg när forskningsföremålet skolan diskuteras med professionen av lärare. Jämbördighet är ändå ett strävansmål man kommit långt mot. Det är i den parallellt pågående fortsättningsprocessen, fas 2a, som jämbördighet fortsätter att utgöra en komplex och mångfacetterad fråga, eller som ett vittne uttrycker det: ”det är en ständig brottningsmatch”.

Jämbördighet inbegriper likvärdighet och när dessa begrepp diskuteras finns en risk att de förväxlas med likhet, vilket kan leda till grova misstag. Samverkan mellan parterna bygger ej alls på likhet utan på kontradiktionella motsatsen - olikhet. Det är just för att forskare och skolföreträdare besitter olika kompetenser – som avtalsförslaget också anger – som det finns förutsättningar för att formulera en ny och annorlunda fråga – ur två perspektiv.

Detta påpekande må vara en självklarhet men äger sin relevans i ULF. Den tydliggör att idén med praktikinära forskning inte är att lärare ska bli forskare (och inte heller omvänt, vilket dock sällan nämns). För att det fruktbara samarbetet ska uppstå är det viktigt att varje part bidrar utifrån sin profession med den kunskap och kompetens om professionen som hen besitter.

Klara roller är inget hinder för att fler lärare genomgår forskarutbildning och blir forskare. Det finns stora behov av forskarutbildade lärare både inom skolan och högskolan. En adekvat infrastruktur för praktikinära forskning betyder att skolan omfattas av ett slags forskningsimpregnering med innebörden att den besitter mottagningskapacitet och odlar en kultur för forskning. Disputerade lärare i skolan utgör en nödvändig byggsten i att stärka forskningskulturen och särskilt viktiga är lärare som bedriver forskning i skolan. Forskande lärare besitter en dubbelkompetens och kan fungera som gränsgångare samtidigt som det påverkar jämbördigheten positivt. Behovet av forskningserfarna och forskningsaktiva lärare i skolan uppmärksammas tydligt i ULF och flera projekt med denna innebörd har drivits och drivs. ULF förordar i en parallell process fortsatt drift och utbyggnad av forskarskolor för detta ändamål. ULF spelar en viktig roll också för forskarutbildning och forskarskolor men det jävar inte behovet av en klar rollfördelning i forskningsprojekt inom ULF.

Sammantaget – under hela planeringsprocessen framhävs vikten av jämbördighet mellan parterna med stor emfas. Jämbördighet mellan, å ena sidan, lärosäten och forskare och, å andra sidan, huvudmän, skola och lärare utgör ett i det närmaste definierande drag i ULF. Det finns också en klarsyn kring vilka hinder det finns för att faktiskt uppnå jämbördighet mellan parterna. Planeringsprocessen – fas 2b – präglas dock av få och låga hinder vad gäller jämbördighet. Det är i den operativa verksamheten - i varje enskild samverkansaktivitet och forskningsprojekt – tuffare att skapa jämbördiga förhållanden. Detta är en fortsatt utmaning som måste antas för att denna grundidé med ULF ska kunna fullföljas och målet att skapa en forskningsbaserad skola uppnås. En sådan kulturförändring kommer att kräva tid och uthållighet av båda parter - och av statsmakterna.

Även ifråga om jämbördighet finns det lärdomar att hämta från andra samhällsområden och vetenskapsområden. KK-stiftelsen har lång erfarenhet av hur forskning och näringsliv genom samverkan i gemensamma arenor kan skapa respekt för varandras kunskap och kompetens – och i symbios utveckla ny kunskap som är publiceringsbar i internationella tidskrifter samtidigt som den är nyttig för industrin. Det medicinska området har också lång erfarenhet

av klinisk forskning till gagn för båda parter. Exempel på väl utvecklad jämbördighet mellan forskning och forskningens avnämare finns på flera områden och kan omsättas även på skolans och den praktiska forskningens område.

Läroarbetsutbildningen

USN-rapporten anmärker, som en av få kritiska synpunkter, att läroarbetsutbildningen – utbildningen till förskollärare och lärare - är svagt synlig i ULF under försöksperioden – även om det funnits exempel där läroarbetsutbildning ingår i ULF-projekt.

Utvärderingen visar att representanter från läroarbetsutbildningen inte är lika synliga i ULF- försöksverksamheten som andra grupper i akademi eller skolväsendet. Trots att vi har sett spännande och intressant exempel på ULF-projekt i eller knutet till läroarbetsutbildning och med deltagande av läroarbetsstudenter, är vi osäkra gällande graden av involvering av läroarbetsutbildning och läroarbetsstudenter i ULF.⁴⁴

I avslutningskapitlet ger utvärderingsgruppen en rekommendation om att kommande nationell ledningsgrupp ska ge sådana instruktioner till noderna att man säkerställer ”vidareutveckling av kopplingar till läroarbetsutbildning som stärker läroarbetsutbildarnas och läroarbetsstudenternas kunskap om och involvering i praktiska forskning”.⁴⁵

Läroarbetsutbildningens relativa anonymitet kvarstår under planeringsprocessen *trots* att ULF-arbetet nu formerats under Expertgruppen för läroarbetsutbildning i SUHF. Lika som USN-rapporten anför angående försöksperioden så har läroarbetsutbildningen funnits med i diskussioner i samband med andra viktiga frågor, men sällan som en egen punkt på agendan.⁴⁶

Det finns dock omnämningen om läroarbetsutbildning med början i slutrapporten från mars 2022 där man under p 3.3.1 *Läroarbetsutbildningarna och studenternas delaktighet* listar under vilka former som läroarbetsutbildningen tagit del av ULF under försökskedet. De former som nämns som kontaktytor mellan skola och högskola är självständigt arbete, övningsskolor, verksamhets- och arbetsintegrerat lärande, handledarutbildning, magister- och masterutbildning.

Avtalsförslaget inleds med en bestämmelse av praktiska forskning där också läroarbets- och förskolläroarbetsutbildningarna nämns (delvis upprepat i paragraf 3):

Med *praktiska forskning i samverkan* avser parterna forskning som utgår från skolprofessionernas behov av ny kunskap i förhållande till befintligt forskningsläge såväl nationellt som internationellt för att utveckla och förbättra verksamheterna i skolväsendet och för läroarbets- och förskolläroarbetsutbildningarna.

I paragraf 6 listas vilka verktyg som kan användas i bygget av infrastruktur och där nämns ”arenor där initiativ, kunskap och kompetens samt kapacitet kan samordnas, spridas och utvecklas mellan lärosäten och skolhuvudmän och där möten sker mellan yrkesverksamma, forskare och *läroarbetsstudenter*,” (min kursivering).

⁴⁴ USN-rapporten s 5

⁴⁵ USN-rapporten s 173

⁴⁶ USN-rapporten s 93

I samband med överlämnandet av avtalsförslaget till regeringen publicerades en debattartikel i Dagens samhälle. I artikeln gavs lärarutbildningen sin tydligaste exponering.

ULF-avtalet syftar också till att förbättra förutsättningarna för en lärarutbildning som både är mer vetenskapligt grundad och samtidigt mer orienterad mot pedagogisk praktik. I förlängningen är ambitionen att i likhet med den samverkan som finns inom det medicinska området också ha starka kopplingar mellan den praktknära forskningen och den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU), praktiken, inom lärarutbildningarna. Avtalet är på så sätt ett viktigt komplement till etablerandet av övningsskolor med höjda ambitioner kring kvaliteten på VFU och en högre koncentration av VFU-studenter, som nu håller på att etableras nationellt.⁴⁷

Följebrevet till avtalsförslaget avslutas med den insiktsfulla rubriken *Frågor för fortsatt beredning* – ”Frågor som är väsentliga för avtalets implementering och som behöver beredas ytterligare anges och kommenteras nedan.” Här nämns särskilt och tydligt lärarutbildningen.

Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) inom lärar- och förskollärarytbildningarna är ett gemensamt ansvar för lärosäten och skolhuvudmän och därmed en viktig mötesplats som grund för vidare samverkan. Här kommer samverkan inom Nationella ULF-avtalet naturligt in. I det fortsatta arbetet behöver statens ansvar för lärarutbildning utformas på ett sådant sätt att det stärker det gemensamt ansvarstagande för utbildningarna. (dvs. även skolan ska ha ett förordningsmässigt krav på sig att ta emot VFU-stud) ⁴⁸

Detta stycke må ha som huvudsyfte att förordningsmässigt ålägga skolhuvudmän att ta ansvar för verksamhetsförlagd utbildning så att jämbördighet kring detta uppnås, men det visar också en medvetenhet om att åtminstone den del av lärarutbildningen som består av VFU måste involveras mer systematiskt i ULF.

Det finns alltså flera omnämmanden av utbildningen till förskollärare och lärare, men det ges i planeringsprocessen få förslag till hur lärarutbildningen ska involveras på ett systematiskt sätt.

Jag noterar fyra skäl till att lärarutbildningen bör ha en tydligare och starkare roll i ULF.

Det första skälet är att uppdraget från regeringen anger: ”Försöksverksamheten ska bidra till en starkt vetenskaplig grund i lärar- och förskollärarytbildningarna och i skolväsendet.”⁴⁹ Regeringen ger alltså ett tämligen explicit uppdrag att involvera lärarutbildningen i ULF. Uppdragets adressering till lärarutbildningarna följs upp i de två kommande forskningspropositionerna 2016/17 och 2020/21.

Det andra skälet är att lärarutbildningen utgör den i särklass bredaste och mest etablerade kontaktytan mellan högskola och skola. Här finns decennier av erfarenhet och samverkan i väl utvecklade fora och rutiner, framför allt avseende VFU och sedan 2011 även avseende

⁴⁷ <https://www.dagenssamhalle.se/opinion/debatt/prioritera-praktiknara-forskning-i-skola-och-forskola/>

⁴⁸ https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-1_3-k_foljebrev-ulf-avtal-juni-2023.pdf

⁴⁹ <https://www.regeringen.se/contentassets/ed0440fcdfde445ca40cb470c3eed7fc/uppdrag-om-forsoksverksamhet-med-praktiknara-forskning.pdf>

självständigt arbete som ofta genomförs i stark samverkan mellan skola och högskola. Idag utgör också övningsskolor en organiserad arena för samverkan. Dessa etablerade arenor bör nyttjas.

Det tredje skälet är att med ULF ska skolans forskningsimpregnering förbättras, dvs. mottaglighet, kapacitet och förmåga till praktisk forskning ska stärkas. En grund för sådan förstärkning består i rekrytering av lärare som genomgått en forskningsbaserad lärarutbildning. Lärarutbildningen är därför ett huvudinstrument för att bygga upp en skola på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet – något också regeringen förväntar sig. I forskningspropositionen från 2016/17 skriver man:

En viktig del i att säkra kvaliteten i högskoleutbildning är tillgången till forskarutbildade lärare. Att studenter genomgår utbildning med tydlig forskningsanknytning innebär att de kan ta med sig ett vetenskapligt förhållningssätt även när de inträder i arbetslivet. Därmed bidrar de till att stärka den vetenskapliga grunden för utbildningen i skolväsendet.⁵⁰

Det fjärde skälet är att lärarutbildningen utgör grund för forskarutbildningen - och behovet av forskarutbildade lärare för såväl skola som högskola är stort. På denna punkt är ULF tydlig – forskarutbildning av lärare ska öka – och detta framförs framför allt genom betoningen på forskarskolor. Också här finns en uttalad förväntan från statsmakterna.

Till dessa skäl kommer att i det första brevet till utbildningsministern 2015 utgjorde lärarutbildningens forskningsanknytning ett av de ursprungliga motiven för det som senare blev ULF. Det finns, så att säga, ett löfte att infria. Sammantaget finns starka skäl för att stärka lärarutbildningens involvering i ULF.

Men - jag har som en generell anmärkning anfört att det är klokt att i ULF-arbetet inte försöka lösa alla frågor inför och genom avtalsförslaget. Lärarutbildningen utgör högskolans största och sannolikt mest komplexa utbildningsområde. Det finns ett stort antal delorganisationer, intressen, kraftcentra och rutiner som påverkar lärarutbildningens organisation och genomförande. Samtidigt utgör lärarutbildningen – enligt argumentationen ovan - en outnyttjad resurs för ULFs starka ambitioner att bygga en infrastruktur för praktisk forskning i samverkan. Det har varit klokt att inte greppa över detta stora komplex inför avtalsarbetet – men, det är viktigt att frågan om lärarutbildningens involvering i ULF får en fortsatt beredning och då inte enbart avseende VFU. Lärarutbildningen har många kontaktytor och lång erfarenhet av samverkan med skolan som kan utnyttjas i större omfattning och mer systematiskt i ULF. För uppbyggnaden av en större forskarutbildning för skolans och högskolans behov torde detta bli nödvändigt.

⁵⁰ <https://www.regeringen.se/contentassets/72faaf7629a845af9b30fde1ef6b5067/kunskap-i-samverkan--for-samhallets-utmaningar-och-starkt-konkurrenskraft-prop.-20161750.pdf>

Konkluderande synpunkter

Det är slående hur väl förberedd, systematisk och gediget genomförd ULFs planeringsprocess är. Lärarutbildningens forskningsanknytning, skolans behov av forskningsbas, utbildningsvetenskapens status och idén med praktiktäna forskning har utretts och diskuterats under så lång tid – minst ett halvsekel - att stora och vitala delar av ULF-projektet är *förberett*, inte bara beträffande verksamhetsidé, motiv och möjligheter till genomförande utan också beträffande vilka hinder och utmaningar som kan förutses. Att regeringen har beslutat att permanenta ULF innebär ett genombrott för en lång, långsam men intensivt verkande mögnadsprocess som slutligen burit frukt. Fundamentet är stabilt.

Grunden gjuts framför allt genom att ULF präglas av en bottom – up-process som öppnat för och stimulerat skolor och skolhuvudmän att engagera sig i ULF. ULF har visat genuint intresse för frågor som emanerat ur skolhuvudmännens, skolans och lärarens behov. ULF har präglats av god förankring hos alla vitala intressenter inom skola, högskola och politik. Det långa perspektivet i ULF har förstärkt engagemanget från lärare, skola och skolhuvudmän, liksom från lärosäten, och gett ULF större tyngd.

Genomförandet av planeringsprocessen präglas av systematik och kraftfullhet. En specialsydd ledningsorganisation har givits en stark förankring inom högskolesektorns gemensamma organisation – SUHF. Samtidigt har skolhuvudmannorganisationerna genom intensivt arbete skapat en gemenskapsorganisation i Ifous för att kunna fungera samlat inom ULF. Den nya ledningsorganisationen – med en strategisk och en operativ grupp – har manifesterat ambitionen ”att mötas ögonhöjd” genom sin sammansättning med lika många ledamöter från skolhuvudmannorganisationerna som från lärosätena. Jämbördigheten mellan parterna är formellt god men det ska inte döljas att det är en resa som bara påbörjats att uppnå reell jämbördighet. Denna ledningsorganisation har fungerat drivande, sammanhållande och fokuserande i arbetet mot gällande mål. Ledningsfunktionen i form av ordföranden i den operativa gruppen har varit av vital betydelse men också företrädare för huvudmannorganisationerna har gjort betydande insatser. De mål man arbetat mot har varit tydliga och operativt användbara. Planeringsprocessen har varit systematisk, disciplinerad och genomförd i stor endräkt. Det gemensamma målet kring avtalsförslaget har dominerat arbetet framför de partssynpunkter som naturligtvis funnits. Samtidigt har ULF gynnats av omvärldshändelser som fungerat katalyserande och pådrivande. Skollagens krav att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet har utgjort ett viktigt led i huvudmannorganisationernas argumentation för ULF och understrukits även av högskolan. Likaså har det ökade trycket på högskolan till samverkan befordrat lärosätenas intresse för ULF. Hela tiden gynnas ULF-projektet av att allmänintresset och det politiska intresset för skola och forskning är högt.

Det dominerande intrycket av planeringsprocessen i ULF är således att denna genomförd utifrån ett stabilt underlag och på ett påfallande skickligt sätt. Trots detta finns det viktiga kvarstående utmaningar att utreda, ta ställning till och lösa. Dessa består till en del av klassiska frågor inom samverkan såsom relationerna i kedjan grundforskning – tillämpad forskning – utvecklingsarbete, jämbördighet och, som alltid, finansiering. Till en annan del kvarstår för ULF unika frågor såsom hur noderna ska förankras och fungera samt hur knytningen till lärarutbildning ska stärkas. Om alla dessa utmaningar gäller att de är kända för ULFs strategiska och operativa ledning och ibland uppsatta på att-göralistan för kommande period. Men det kan inte döljas att kvarstående utmaningar är betydande. Mot bakgrund av hur systematiskt, fokuserat och disciplinerat arbetet hittills bedrivits så är framgångsprognosen god.

Beslut och händelser efter överlämnande

Mitt utvärderingsuppdrag avser planeringsprocessen rörande avtalsförslaget som lämnades till regeringen 230626. Efter detta datum har beslut och händelser träffats som kan påverka ULFs fortsatta utveckling. Dessa noteras här.

Professionsprogrammet (känt före 220626)

Skolverket har fått i uppdrag av regeringen att utreda ett nationellt professionsprogram. Syftet med programmet är att stärka professionen hos rektorer, lärare och förskollärare, öka yrkenas attraktionskraft och utveckla undervisningens kvalitet. Professionsprogrammet kommer att bestå av två bärande delar: en nationell struktur för kompetensutveckling för rektorer, lärare och förskollärare och ett nationellt meriteringssystem för legitimerade lärare och förskollärare.

Uppdraget ska redovisas 240430 och kunna verka från 250101.

Utformningen av detta program kan få hög relevans för utformningen av ULF och ULFs samtidiga start.

Ny forskningsberedning

Regeringen tillsatte 230803 en ny forskningsberedning. Avsikten med forskningsberedningen är att bidra med nationell och internationell omvärldsbevakning, analyser och råd till regeringens forsknings- och innovationspolitik, vars fokus är excellens, internationalisering och innovation. En viktig uppgift för Forskningsberedningen är att ge råd till regeringen när den utarbetar den kommande forsknings- och innovationspolitiska propositionen. De två senaste forskningsberedningarna har kunnat påverka ULFs etablering och synlighet i forskningspropositionerna. Detta blir av vikt även gällande den nya forskningsberedningen.

Utredning om lärar- och förskollärarytbildningarna

Regeringen beslutade 230706 om utredning av lärar- och förskollärarytbildningarna. En utredare (Peter Honeth) ska föreslå åtgärder för att utveckla lärar- och förskollärarytbildningarna i syfte att höja utbildningarnas kvalitet och yrkenas status och attraktivitet, vilket bland annat inbegriper:

- föreslå hur antagningskraven till lärar- och förskollärarytbildningarna kan höjas,
- föreslå åtgärder för hur ämneslärarytbildningen kan stärkas, exempelvis genom ökade samarbeten, och hur vissa ämnen kan koncentreras till färre lärosäten i syfte att höja kvaliteten,
- föreslå hur utbildningsinnehållet kan reformeras med ökat fokus på ämneskunskap, kognitionsvetenskap och praktisk metodik, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 241129.⁵¹

Utredningens resultat kan vara relevant för ULFs genomförande.

⁵¹ <https://www.regeringen.se/contentassets/caa1d99bcc79402f86d2e0e318690163/utveckla-larar--och-forskollarytbildningarna-dir.-2023111.pdf>

Forskningsfinansieringsutredningen

Forskningsfinansieringsutredningen startade i september 2022. Utredarens uppdrag är att se över den statliga organisationen för extern forsknings- och innovationsfinansiering, det vill säga de myndigheter som har till uppgift att finansiera forskning eller innovation. En delrapport har lämnats i maj 2023. Slutrapport ska lämnas 230930. Det betänkande som då redovisas kan påverka hur UVK formeras inom Vetenskapsrådet.

Förslag från utredaren kan påverka ULFs ledningsorganisation.⁵²

Övrigt

Utöver dessa större utredningar och regeringsbeslut så kan följande vara av relevans för ULFs utveckling.

ALF-översyn

Regeringen har tillsatt en utredning för att ta fram ett underlag inför en omförhandling av ALF-avtalet. Avtalsförslaget angående ULF 2025-2034 bygger delvis på analogin med ALF-avtalet.⁵³

VULF

Utredningen för Samordnat arbete för fler platser för verksamhetsförlagd utbildning i sjuksköterskeutbildningen (Dir. 2022:101) har initierat samverkan med ULF. En idé är att skapa ett ”VULF”.

EU

Belgien är ordförandeland för EU under vårterminen 2024. Ordföranden i ULF-O har fått inbjudan att “take an active role within our flagship conference ‘Evidence-informed Policy Making and Practice in Education’, which will take place in Brussels on 6-7 February 2024. /.../ Specifically, we would like your involvement in a session on fostering collaboration among schools, to encourage and support the evidence informed approach, and the ULF working method in this regard. We can discuss the further concretisation of the content of the session together in a later stage.” Inbjudan stärker ULF och skapar internationell uppmärksamhet.

⁵² <https://www.regeringen.se/contentassets/dd3a141dea8a4bbfa0b4547ed6a6c2fa/en-effektiv-organisation-for-statlig-forskningsfinansiering-dir-202285/>

⁵³ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/kommitteberattelse/uppdrag-att-ta-fram-ett-underlag-infor-en_hbb2ua/

Appendix 1 Forskningsanknytning i två yrkesutbildningar

Introduktion

Svensk högskola har formats av två traditioner, nämligen vad som kan kallas ”fil fak-traditionen” eller ”bildningstraditionen” och ”fackhögskoletraditionen”. Den förstnämnda utgår från att studenten ska ges bred kunskap och kritisk träning inom flera områden. I den idé om vad som utgör universitetets kärna och som långt senare kommit att kallas ”Humboldtuniversitetet” tillskrivs det fria kunskapssökandet och kunskapen i sig ett egenvärde. Progression kommer att bestå av att bredden minskas varvid fördjupning och specialisering i *ett ämne* sker. Samtidigt med Humboldtuniversitetet men oberoende av universitetens utveckling uppstod de fackhögskolor som senare skulle införlivas i universitetsvärlden som medicinska institut, tekniska högskolor och högskolor för lant- och skogsbruk. Fackhögskolor har en grund i hantverk och praktik – inte i första hand i teoretiskt grundad ämneskunskap – och är inriktade mot nytta och yrkesutövning. Progression innebär att en viss bredd i utbildningen eftersträvas för att kunna fylla en yrkesroll. Med 1977 års högskolereform integrerades fackhögskolor i den nya, unikt breda, svenska högskolan och då inbegrips även fler fackhögskolor som journalisthögskolor, socialhögskolor, vårdhögskolor och lärarhögskolor. De två traditionerna - ”bildningstraditionen” och ”fackhögskoletraditionen” - svarar mot dagens uppdelning i generella examina och yrkesexamina.

Med 1977 års genomgripande högskolereform följer ett principiellt krav på forskningsanknytning. I universitetsstadgan från 1916 angavs att ”Universitetets uppgift är vetenskaplig forskning och undervisning”.⁵⁴ Här finns grunden till att all undervisning ska vila på vetenskaplig grund – vad som senare får beteckningen forskningsanknytning. I landets första högskolelag från 1977 uttrycks detta: ”Utbildningen inom högskolan ska vila på vetenskaplig grund.” När fackhögskolorna träder in i akademien så följer således ett krav på forskningsanknytning.

När yrkesutbildningar utan akademisk bakgrund ska integreras i högskolan uppstår en diskussion om de riskerar att bli alltför teoretiska och tappa sitt inslag av praktiska färdigheter. Sådana diskussioner har förts och förs ännu inom alla yrkesinriktade utbildningar när de integreras i det universitet där teori, specialisering, forskning och forskningsanknytning utgör livsnerven. Här ska två exempel visas.

Teknisk högskola

Teknikvetenskapens och de tekniska högskolornas framväxt finns beskrivet i flera verk, till exempel i antologin *Technical Universities Past, present and future* (2020). I den andra artikeln *Technical Universities: A Historical Perspective* ges en god överblick över en ständig kamp mellan teori och praktik sedan ingenjörsutbildningen ”förvetenskapligats”.⁵⁵

Sveriges äldsta tekniska högskola inrättades 1827 med KTH, medan Chalmers - ursprungligen under namnet Chalmerska slöjdskolan - inrättades 1829 och 1937 omvandlades till Chalmers tekniska högskola. Expansionen av tekniska högskolor under 1900-talet skedde i huvudsak

⁵⁴ Andrén 2013 s114

⁵⁵ *Technical Universities Past, present and future* 2020 Lars Geschwind • Anders Broström Katarina Larsen Editors

genom att traditionella bredduniversitet – 'comprehensive universities' - upprättade tekniska fakulteter och teknisk utbildning inom universitetets ram – istället för att det upprättades nya självständiga tekniska högskolor. Men oavsett organisationsform så liknar tekniska högskolor och tekniska fakulteter mer varandra än de liknar andra universitet eller fakulteter. Tekniska högskolor har aldrig följt Humboldtidealet - "[r]ather the contrary, engineering programmes were already highly structured and congested from the outset."⁵⁶

Tekniska högskolor övergick under mellankrigstiden från att vara rena utbildningsskolor till att ingå i forskningsintensiva universitet. Detta skapade spänningar både inom de tekniska fakulteter som växte fram när anknytningen till teoretisk och forskningsbelagd kunskap blev viktigare än den praktiska nyttan av ingenjören, och inom universiteten som inte självklart välkomnade den nyttighetsinriktade tekniska vetenskapen. Samtidigt minskade dock sannolikt spänningen av den samtidiga expansionen av en mer yrkesinriktad ingenjörutbildning – i Sverige i form av vad som kom att utvecklas genom gymnasieingenjörer – mellaningenjörer - högskoleingenjörer. Denna mer tydligt yrkesinriktade utbildningsform skapades efter ett tydligt uttalat önskemål från näringslivet. Också den sista varianten i kedjan – högskoleingenjörer – ska visserligen även den vila på vetenskaplig grund, men den kortare och mer praktiskt inriktade högskoleingenjörutbildningen skapade samtidigt utrymme för en mer teoretisk civilingenjörutbildning.

Utbildningens forskningsanknytning var inte alls självklar för ingenjörsvetenskapen. Doktorsexamen vid en teknisk högskola i Sverige inrättades första gången 1927 – vid KTH – och då efter livlig intern debatt om doktorsexamen verkligen behövdes och efter att både Uppsala och Lunds universitet yttrat sig i ärendet. Chalmers tekniska högskola erhöll rätten att ge doktorsexamen först 1940 – åter efter en livlig diskussion både internt och externt.⁵⁷ En svensk doktorsexamen i teknik infördes därmed senare än i jämförbara europeiska länder.

Det står klart att tekniska högskolor och tekniska fakulteter lever med en spänning mellan teori och praktik – tydligt uttryckt av Jenni Case: "From a survey of the history, it is clear that programmes in engineering education have always been a site of struggle—for both legitimacy in the university and legitimacy in the eyes of employers".⁵⁸ Författarna nämner sedan att "[t]his tension is one that is shared with other specialised universities, in areas such as medicine, business and agriculture". Dessa exempel är vad man kan kalla första generationens fackhögskolor som inlemmas i universiteten, men till uppräknningen kan man foga andra generationens fackhögskolor dit bland annat lärarhögskolor hör.

Handelshögskolor

Handelshögskolornas "förvetenskapligande" är inte lika utförligt dokumenterad som de tekniska högskolornas men nyligen utkom Henrik Björck med ett verk som tydligt belyser frågan i *Vetenskap och affärer. Ekonomutbildningens akademisering speglad i handelshögskolans bana genom 1900-talets första hälft*.

⁵⁶ Lars Geschwind and Anders Broström S 18

⁵⁷ Se även Björck, H. (1992). *Teknikens art och teknikernas grad. Föreställningar om teknik, vetenskap och kultur speglade i debatterna kring en teknisk doktorsgrad* (pp. 1900–1927). Stockholm: Kungl. Tekniska högskolan.

⁵⁸ Citat hämtat ur *Technical Universities Past, present and future 2020* Lars Geschwind • Anders Broström Katarina Larsen Editors, s 18

Med industrialiseringen tydliggjordes behovet av kvalificerad ekonomutbildning. Det fanns en uttalad oro för att Sverige skulle halka efter i förhållande till en omvärld som redan infört en handelsutbildning på högskolenivå. Både företrädare för näringslivet och staten uttryckte starkt intresse för kvalificerad ekonomutbildning. Handelshögskolan i Stockholm etablerades 1909 och dess motsvarighet i Göteborg 1923.

Handelshögskolorna har en liknande utveckling som de tekniska högskolorna i tiden och i samhället. Också handelshögskolor kom att utvecklas mer som fakulteter inom befintliga universitet än som fristående institutioner. Det finns också en likhet i att utvecklingen och expansionen av ekonomutbildningar drevs av en idé om samhällsbehov – med industrialiseringen tydliggjordes behovet av kvalificerad och kunskapsbaserad ekonomutbildning. Ökad prestige åt en kår av ekonomer var också en drivkraft.

Handelshögskolan i Stockholm hade faktiskt inskrivet i sin första stadga att ”Handelshögskolan i Stockholm har till ändamål att genom vetenskaplig undervisning och forskning befrämja affärsverksamhetens höjande inom landet.” Som Björck anför så är denna formulering intressant för att den sätts på pränt *innan* universitetsstatuterna anger att universitetens uppgift är både undervisning och forskning (1916). Minst lika intressant är att detta görs i en fackhögskolekontext. Det dröjde dock länge innan målet om forskning realiserades inom ramen för ekonomutbildningen.

Handelshögskolan i Stockholm erhöll rätt att ge ekonomie doktorsexamen 1946 – liksom inom de tekniska högskolorna efter livliga diskussioner om värdet av detta. Det finns också här en återkommande diskussion om hur balansen mellan hantverk och vetenskap ska utformas. När han beskriver rekryteringen av de första lärarna till Handelshögskolan känns formuleringarna igen från ULF:

Erfarenheter av att ha forskat *om* näringslivet vägde lätt i jämförelse med att ha verkat *i* näringslivet. Vetenskapen borde vara *för* snarare än *om* affärerna.⁵⁹

Eller som han uttrycker det när han beskriver en debatt på Svenska ekonomföreningen 1939 mellan praktikens och teorins företrädare:

Dessa praktikens män talade med tydlig röst: ”mer färdigheter och mindre vetenskap”. Under åkallan av det praktiska livet kunde de utlägga vad verkligheten krävde samt precisera ”önskemål och fordringar i fråga om den mänskliga produkt som Handelshögskolan ska förädla för att så småningom leverera till näringslivet”.

En tydlig motröst utvecklades av lärarna, som vände sig mot viljan att göra Handelshögskolan till ”korvstoppningsapparat” och uttalade vad högskolemässigheten fordrade. Uppgiften var inte att utbilda färdigheter utan tankeförmågan.⁶⁰

Man kan ana en viss uppgivenhet i Björcks tidiga konstaterande: ”En basal fråga som den om avvägningen mellan akademisk kvalitet och praktisk nytta – *rigour and relevance* – är klassisk men får nog varken nu eller i framtiden något tidlöst svar.”⁶¹

⁵⁹ Björck 2023 s 85

⁶⁰ Björck 2023 s 123

⁶¹ Björck 2023 s 11

Ett särskilt drag i handelshögskolornas etablering är att de under sin tidiga utveckling ägnat mycket kraft åt att identifiera ett karaktärseget kärnämne. Nationalekonomi fanns tidigt som alternativ men ansågs alltför teoretiskt för en praktisk handelsutbildning. Andra alternativ som dryftades var handelsteknik, handelsvetenskap, affärsekonomi, affärsvetenskap. Det ämne som småningom växte fram – företagsekonomi – tillkom långt senare. Det finns en likhet med lärarutbildningens famlande efter karaktärsämne under 90- och 00-talen, förstärkt av utbildnings- och examensreformen 2007 – den så kallade Bolognareformen. Denna gav ett tydligt försteg åt fil fak-traditionen genom att man i Sverige tolkade reformkraven så att progression måste föreligga i ett *ämne*. Då diskuterades pedagogiskt arbete, lärares arbete, didaktik och pedagogik med didaktisk inriktning som karaktärsämnen för att småningom se utbildningsvetenskap utkristalliseras som accepterad benämning. Handelshögskolans ekonomutbildning och lärarhögskolornas lärarutbildning är båda breda professionsutbildningar som passar illa in i mallar som i grunden är utformade för ämnen där progression tolkas som specialisering.

Konklusion

Tekniska högskolor och handelshögskolor är bara två exempel som uppvisar analoga spänningar som lärarhögskolor. En bredare genomgång av lantbrukshögskolor, journalisthögskolor, socialhögskolor och vårdhögskolor kan accentuera likheterna. Det finns naturligtvis också skillnader och jag har här undvikit just socialhögskolor och vårdhögskolor då deras utveckling är präglad av närheten till de starka forskningsmiljöer och stabila forskningskulturer som samhällsvetenskaplig respektive medicinsk fakultet utgör och som kan förväntas ha gjort deras utveckling något annorlunda. Detta hindrar dock inte att den avgörande likheten med en spänning mellan teori och praktik finns även i dessa utbildningar. Det är just balansen mellan teori och praktik, mellan att å ena sidan tillfredsställa kraven på högsta vetenskapliga kvalitet och å andra sidan tillfredsställa ett yrkesområdes omedelbara behov av praktiskt tillämpbar kunskap, som präglar landets 52 yrkesutbildningar. Dessa har kommit olika långt i sina respektive ”forskarkarriärer”.

Man kan förvånas över att lärarutbildningen, som inträdde i akademien 1977, inte tilldelats uppmärksamhet och resurser förrän mycket sent.⁶² Men lärarutbildning och utbildningsvetenskap kan dra nytta av sina många företrädare. Det gäller alla praktiskt inriktade yrkesutbildningar att de har varit ifrågasatta beträffande behovet av en forskningsbas både internt och externt. Utvecklingen av forskningens status vid tekniska högskolor och handelshögskolor illustrerar att det tar lång tid att bygga upp en forskningskultur. Forskningslitteracitet ska byggas inte bara i den egna organisationen utan även hos avnämargrupperna. Idag ifrågasätts inte behovet av teknisk eller ekonomisk forskning och den ställs inte i absolut motsats till ingenjörens eller civilekonomens yrkesskicklighet. Spänningen mellan teori och praktik måste accepteras och bör ses som en ny drivkraft i både forskning och tillämpning. Och detta är en essentiell del av ULF.

⁶² Jag bortser här ifrån att lärarutbildning har haft en tydlig nervtråd in i akademien sedan länge.

Ämneslärarutbildning – i olika utformningar – har alltid haft en stark anknytning till traditionell fil fak tradition och bildningstradition. Ämnet och fördjupning i ämnet har varit centralt. Denna form av forskningsanknytning har haft begränsad, men ej obetydlig, relevans för lärarutbildningen i hela dess omfattning och bredd.

Appendix 2 Samverkan

KK-stiftelsen och samproduktion

KK-stiftelsen (Stiftelsen för kunskaps och kompetensutveckling) inrättades 1994 och utgör en av de så kallade löntagarfondsstiftelserna. Stiftelsen fördelar medel till högskolor och nyare universitet. KK-stiftelsen stödjer ”projekt med målet att dessa ska bygga starka forsknings- och utbildningsmiljöer som skapar värden för såväl akademi som näringsliv och samhälle. Ett krav från vår sida är att projekten alltid ska drivas i samverkan med näringslivet, då utbyte mellan akademi och företag är avgörande för svensk konkurrenskraft.”

KK-stiftelsens stöd till forskningsprojekt vid ett lärosäte förutsätter lika stor medfinansiering från näringslivet. Lärosäten och företag har under trettio år utvecklat en dialog för att tillsammans identifiera och formulera forskningsproblem och genomföra forskningsprojekt, med så påtaglig nytta att de motiverar en betydande finansiering av båda parter. Detta är samma process som högskola och skola nu utvecklar i ULF. Denna dialog förutsätter uthålligt samarbete och förtroende för varandras verksamheter.

KK-stiftelsen har således lång erfarenhet av att bedöma projekt där akademins kvalitetskrav måste hävdas samtidigt som hänsyn tas till företags forsknings- och utvecklingsbehov. Många medverkande företag karakteriseras av brist på forskningslitteracitet men behov av ny kunskap och kompetens. För detta har KK-stiftelsen successivt utvecklat olika stödformer inom både forskning och kompetensutveckling. KK-stiftelsen benämner den form av samverkan som karakteriserar deras verksamhet för *samproduktion*.

I en nodrapport från Karlstadnoden anges att Högskolan Väst har utgått från sin ”etablerade och dokumenterade modell för samverkansforskning”. Denna modell har till stor del utvecklats för Högskolan Västs så kallade KK-miljö som alltså varit till gagn även i ULF-verksamheten. Andra lärosäten som deltar i ULF och har eller har haft utvecklad KK-miljö är Mittuniversitetet, Högskolan i Halmstad och Jönköping University.

Några nedslag

Detta appendix ger enbart en kort beskrivning av KK-stiftelsens erfarenheter av att bygga forskningsmiljöer vid unga lärosäten och stödja kunskapsuppbyggnad i näringslivet samt av de verktyg som nyttjats.

Allt stöd modelleras som ett projekt och KK-stiftelsen skriver alltid bilaterala avtal på projektnivå med ansvarigt lärosäte. Stiftelsen har övervägt att skriva mer övergripande och längre avtal på en högre nivå men avstått. Medfinansiering bedöms och avtalas alltså alltid per projekt med direkt inblandade företagspartners.

KK-stiftelsen utbetalar medel till lärosätena och ger alltså aldrig medel direkt till företag.

Medfinansiering skapar en *förväntan* i projektet!

Det är i efterhand svårt att identifiera varifrån ett initiativ till projekt härrör. Utgångsläget är ofta att det redan finns en fungerande samtalskultur mellan en forskargrupp på lärosätet och företaget. man har god kunskap om varandras miljöer och kunskapsintressen. Det finns arenor för samtal och regelbundna möten. Projektet kan utgå ifrån att företaget formulerar ett problem eller att forskargruppen föreslår en fråga som kan läggas till grund för forskning. När

ett projekt väl är startat är det ofta svårt att i efterhand rekonstruera varifrån initiativet emanerade. Men ”att paketera forskningsprojektet” är alltid upp till lärosätet. Arbetet med att gemensamt forma ett projekt är utdraget i tiden och inleds ofta före stiftelsens utlysningar, vilket är möjligt genom att stiftelsen anger en treårsplan för sina utlysningar.

Stora företag har ofta egna FoU-avdelningar och besitter egen FoU-kapacitet. Då finns vanligen egna långsiktiga agendor för forskning som gör processen snabbare, också för att här ofta förekommer gränsgångare.

En särskild kategori är små men tekniktunga och långt specialiserade företag. Även om dessa företag är små, så kan forskningskompetensen vara hög och det kan finnas ett starkt beroende av ett lärosätes forskning. Då kan nästan symbiotiska kulturer uppstå.

KK-stiftelsens absoluta krav är att forskning ska hålla hög kvalitet. Projekt som saknar forskningshöjd och bara ska svara mot ett företags behov av utvecklingsarbete stöds ej. Avvägningen mellan lärosätets ambition att bedriva internationellt publicerbar forskning mot företagets behov av att främst utveckla sin verksamhet kan vara svår.

Vid ansökan om s.k KK-miljö måste det framgå hur samproduktion är garanterad. KK-miljöer utvärderar själva sin förmåga till samproduktion och använder då sakkunniga på samproduktion analogt med vetenskapligt sakkunniga. Samproduktionssakkunniga hämtas från industrin eller består av personer med tidigare erfarenhet från industrin. Det är ofta fråga om personer med dubbelkompetens.

Dubbelkompetens, gränsgångare, medlare är centrala begrepp då de illustrerar behovet av att anställda i högskolan och i näringslivet har gedigen erfarenhet av och insikt i varandras kulturer, vilket är viktiga förutsättningar för en väl utvecklad samproduktion.

Samtidigt står det klart att inte alla forskare och inte alla företagsanställda har intresse av eller passar för samproduktion och utbyte med den andra parten. Samproduktion är ej för alla.

Verktyg

KK-stiftelsen använder åtta olika stödformer – verktyg.⁶³ Därtill finns ett nionde – KK-miljö – som är ett slags miljöstöd och verktyg för lärosätesledningarna att utveckla lärosätets forskningsmiljö med hjälp av de åtta övriga verktygen. Särskilt relevanta verktyg i detta sammanhang förutom mer eller mindre traditionella forskningsprojekt och forskningsprogram är:

Rekrytering

I programmet Rekryteringar ges lärosäten möjlighet till nyrekrytering av biträdande lektor, lektor, professor, internationell gästprofessor eller adjungerad professor/lektor från näringslivet. En lektor eller professor kan även adjungeras från lärosäte till näringsliv. Stöd kan utgå 4 år (kortare för gästprofessor/adjungeringar).

⁶³ <https://www.kks.se/program-utlysningar/#vara-program>

Expertkompetens

Med programmet Expertkompetens vill KK-stiftelsen ge lärosäten möjlighet att tillsammans med företag utveckla och genomföra kurser inriktade mot kompetensutveckling för yrkesverksamma.

Stöd kan utgå 3-5 år, beroende på vald kursvolym.

Avans

Med programmet Avans vill KK-stiftelsen ge lärosäten möjlighet att tillsammans med företag utveckla eller vidareutveckla utbildningsprogram på avancerad nivå.

Stöd kan utgå 1 år eller 3 år beroende hur stor utbildningsutveckling som ska ske.

Företagsforskarskolor

Med programmet Företagsforskarskolor vill KK-stiftelsen ge lärosäten möjlighet att skapa tematiska forskarskolor tillsammans med näringslivet.

Stöd kan utgå 6 år.

Referenser

ULF-dokumentation

Allmänt

<https://www.ulfavtal.se/dokumentation/>

Slutrapporten

Slutredovisning av försöksverksamhet med praktikinära forskning (ULF) 2017-2021

Rapport sammanställd av Nationella samordningsgruppen för ULF

https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-1_3-k_ulf_slutredovisning.pdf

USN-rapporten

Utbildning, lärande, forskning. Slutrapport från en utvärderingsstudie av ULF-försöksverksamhet Universitetet i Sørøst-Norge Skriftserien nr 87, 2022.

Tine S. Prøitz Ellen Rye Jorunn S. Borgen Kristin Barstad Hilde Afdal Sølvi Mausethagen Petter Aasen

https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-1_3-k_extern-utva-rdering-ulf.pdf

Avsiktsförklaringen 2022

Avsiktsförklaring avseende ULF-verksamheten 2022-2024

https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-1_3-k_ulf_avsiktsforklaring_220301.pdf

Avtalsförslaget

Förslag till nationellt ULF-avtal

https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-1_3-k_ulf-avtal-2025-2034.pdf

Följebrevet

Brev till utbildningsminister Mats Persson och skolminister Lotta Edholm

https://www.ulfavtal.se/digitalAssets/709/c_709236-1_3-k_foljebrev-ulf-avtal-juni-2023.pdf

Debattartikel

”Prioritera praktikinära forskning i skola och förskola” Debattartikel i Dagens samhälle 230623

<https://www.dagenssamhalle.se/opinion/debatt/prioritera-praktiknara-forskning-i-skola-och-forskola/>

Opublicerat

Minnesanteckningar, inklusive bilagor, från ULF-S och ULF-O 1 juli 2022 – 15 september 2023

Protokoll från nationella samordningsgruppen 2022 – 2023.

Förordningar

SFS nr: 1992:1434, Högskolelagen

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskolelag-19921434_sfs-1992-1434/

SFS nr: 1993:100, Högskoleförordningen

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100/

SFS nr: 2010:800, Skollagen

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/

SFS nr: 2014:1578, Skolforskningsinstitutet

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/svensk-forfattningssamling-201_sfs-2014-1578/

SFS nr: 2015:1047, Skolverket

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20151047-med-instruktion-for_sfs-2015-1047/

Regeringskansliet

Samling för skolan. Nationell strategi för kunskap och likvärdighet. Slutbetänkande av 2015 års skolkommision (SOU 217:35)

<https://www.regeringen.se/contentassets/e94a1c61289142bfbcfd54a44377507/samling-for-skolan---nationell-strategi-for-kunskap-och-likvardighet-sou-201735.pdf>

Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring. Betänkande av Utredningen om praktiktäna skolforskning i samverkan (SOU 2018:19)

https://www.regeringen.se/contentassets/1e0e6381c554497ab51eeeb13d36b1ce/sou-2018_19.pdf

Bäst i klassen - en ny lärarutbildning Regeringens proposition 2009/10:89

<https://www.regeringen.se/contentassets/c0d91cff5e4d4223b15334ce441cd00a/bast-i-klassen--en-ny-lararutbildning-prop.-20091089>

Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Regeringens proposition 2016/17:50

<https://www.regeringen.se/contentassets/72faaf7629a845af9b30fde1ef6b5067/kunskap-i-samverkan--for-samhallets-utmaningar-och-starkt-konkurrenskraft-prop.-20161750.pdf>

Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige. Regeringens proposition 2020/21:60

<https://www.regeringen.se/contentassets/da8732af87a14b689658dadcfb2d3777/forskning-frihet-framtid--kunskap-och-innovation-for-sverige.pdf>

Uppdrag om försöksverksamhet med praktiktäna forskning Regeringsbeslut 2017-03-09, U2015/03573/UH U2017/01129/UH

<https://www.regeringen.se/contentassets/ed0440fcacde445ca40cb470c3eed7fc/uppdrag-om-forsoksverksamhet-med-praktiktana-forskning.pdf>

Uppdrag att se över eventuella hinder för mobilitet mellan högskolan och andra sektorer
2022-05-23 U2022/02088.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2022/05/u202202088/>

Forskningsfinansieringsutredningen (U 2022:85)

<https://www.regeringen.se/contentassets/dd3a141dea8a4bbfa0b4547ed6a6c2fa/en-effektiv-organisation-for-statlig-forskningsfinansiering-dir-202285/>

Uppdrag att ta fram ett underlag inför en omförhandling av ALF-avtalet. (U 2023:A) 2022-08-26. U 2022/02845

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/kommitteberattelse/uppdrag-att-ta-fram-ett-underlag-infor-en_hbb2ua/

Utredning om undantag från kravet på etikgodkännande för viss forskning och regleringen av tillsyn i etikprovninglagen, 2023-08-29

<https://www.regeringen.se/contentassets/b724dc43d02f4a09a81397f7e86f2ef2/uppdrag-att-utreda-undantag-fran-kravet-pa-etikgodkannande-for-viss-forskning-och-regleringen-av-tillsyn-i-etikprovninglagen-u-2023c/>

Utveckla lärar- och förskolläraryrkesutbildningarna 2023-07-06, Dir. 2023:111

<https://www.regeringen.se/contentassets/caa1d99bcc79402f86d2e0e318690163/utveckla-larar--och-forskollarutbildningarna-dir.-2023111.pdf>

Övrigt

Benerdal, M. (2022) Vad vill staten med praktiknära forskning? i Praktikutvecklande forskning mellan skola och akademi 2022, red Inger Eriksson & Ann Öhman Sandberg

Björck, H. (1992). Teknikens art och teknikernas grad. Föreställningar om teknik, vetenskap och kultur speglade i debatterna kring en teknisk doktorsgrad (pp. 1900–1927). Stockholm: Kungl. Tekniska högskolan.

Henrik Björck (2023) Vetenskap och affärer. Ekonomutbildningens akademisering speglad i handelshögskolans bana genom 1900-talets första hälft

Geschwind L. & Broström A. (2020) Technical Universities: A Historical Perspective i Higher Education Dynamics Volume 56 Technical Universities Past, present and future Editors Lars Geschwind L, Broström A, Larsen K.

Praktikutvecklande forskning mellan skola och akademi (2022), red Inger Eriksson & Ann Öhman Sandberg

KK-stiftelsens programformer

<https://www.kks.se/program-utlysningar/#vara-program>

Skolverkets uppgifter

<https://www.skolverket.se/om-oss/var-verksamhet/det-har-gor-skolverket>

Beslut SUHF 2022-06-10 (Dnr: SU-850-0031-22)

<https://suhf.se/arbetsgrupper/samordningsgruppen-for-nationell-ulf-strategi-ulf-s/>

Forskningsinriktning för utbildningsvetenskap (2018)

<https://www.vr.se/om-vetenskapsradet/organisation/amnesrad-rad-och-kommitteer/utbildningsvetenskapliga-kommitten/forskningsinriktning-utbildningsvetenskap.html>

Forskningsöversikt 2023 – Utbildningsvetenskap

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2023-01-31-forskningsoversikt-2023-utbildningsvetenskap.html>

Bilageförteckning

1. Uppdrag
2. Möten
3. Samtal och intervjuer
4. Tidplan för ULF arbetet läsåret 2022-2023
5. Lednings- och referensgrupper

UTBILDNINGSVETENSKAPLIGA FAKULTETSKANSLIET

PM

Datum: 2022-12-20

Diarienummer: GU 2022/3899

Utvärdering av framtagande av nationell ULF-strategi

Bakgrund ULF-verksamheten 2017–2021

På uppdrag av regeringen ansvarade Göteborgs universitet, Karlstads universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet under perioden 2017–2021 för en försöksverksamhet med samverkan kring praktisk forskning mellan lärosäten och skolhuvudmän. Försöksverksamheten, benämnd ULF (Utbildning, Lärande, Forskning), inkluderade sammanlagt 25 lärosäten och 200 skolhuvudmän organiserade i fyra regionala noder knutna till de ansvariga universiteten. Verksamheten har förlängts till 2024 som en övergång till eventuell permanent verksamhet 2025.

Försöksverksamheten utvärderades av Universitetet i Sørøst Norge (USN) under ledning av professor Tine S. Prøitz. I mars 2022 slutredovisades försöksverksamheten till regeringen, dels genom rapporter från de fyra noderna, dels genom utvärderarnas slutrapport.

Göteborgs, Karlstads, Umeå och Uppsala universitet och Sveriges kommuner och Regioner (SKR), Friskolornas Riksförbund och Idéburna skolors riksförbund undertecknade i mars 2022 en gemensam avsiktsförklaring. I avsiktsförklaringen uttalar universiteten och skolhuvudmännen sin gemensamma ambition att under perioden 2022–2024, baserat på erfarenheter såväl från perioden med försöksverksamheten som från den pågående verksamheten, ta fram ett förslag till ett nationellt ULF-avtal med tillhörande förslag till finansiering som ska presenteras för regeringen i juni 2023. Det övergripande syftet är att förse regeringen med

underlag och förslag till grund för beslut om en nationell infrastruktur för ULF som kan träda i kraft 2025.

För dokumentation, se <https://www.ulfavtal.se/dokumentation/>

På uppdrag av Göteborgs universitet, Karlstads universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet ska framtagandet av den nationella ULF-strategin utvärderas.

ULF-verksamhetens organisation 2022–2024

Under perioden 2022–2024 har ULF-verksamheten följande nationella och regionala organisation:

- Två grupperingar, gemensamma för akademien och skolhuvudmännen, har etablerats på nationell nivå: en strategisk Samordningsgrupp för nationell ULF-strategi (ULF-S) och en operativ samordningsgrupp (ULF-O).
- ULF-S har inrättats som en undergrupp till Sveriges universitets- och högskolors förbunds expertgrupp för lärarutbildning. ULF-S består av fyra lärosätes- och fyra skolhuvudmannarepresentanter, samtliga på ledningsnivå.
- ULF-O arbetar på uppdrag av ULF-S och de fyra ansvariga universitetens rektorer. ULF-O består av fyra lärosätes- och fyra skolhuvudmannarepresentanter samt en ordförande från sektorn och en vice ordförande från skolhuvudmännen.
- Regionalt bedrivs ULF-verksamheten fortsatt i fyra noder. Samordning och erfarenhetsutbyte sker genom en basgrupp bestående av ledningen för respektive nod (ULF-B).
- Lokalt fortgår arbetet vid medverkande lärosäten och skolhuvudmän.

För en mer utförlig beskrivning av organisationen, se:

<https://www.ulfavtal.se/organisation/>

Utvärderingens motiv, syfte, genomförande och tidsram

Den utvärdering som följde ULF under perioden med försöksverksamhet hade en ambition att spegla såväl utveckling av och variationen i det lokala arbetet som framväxten på nationell nivå. Denna utvärdering var tillsammans med slutsatser i slutrapporteringen av försöksverksamheten en grund för vägvalen inför den fortsatta verksamheten. Under perioden 2022–2024 står tydliggörande och formalisering av strukturen på nationell nivå i fokus och kommer att vara avgörande för hur ULF utvecklas på längre sikt samt om och på vilka sätt de ambitioner och förhoppningar som är knutna till verksamheten kan realiseras. Inblandade aktörer dokumenterar och rapporterar verksamheten och arbetet med utveckling av strukturen noggrant.

Därutöver finns det behov av en mer fristående belysning och analys av arbetet som sätter in det i ett bredare högskolepolitiskt sammanhang. Syftet med denna utvärdering är således att utifrån ett från processen i övrigt oberoende och brett perspektiv fånga, belysa och analysera:

- viktiga samband och beroenden mellan olika delar i arbetet med den nationella strukturen och hur arbetet successivt utvecklats samt vilka komponenter i det förslag till nationell struktur som är av avgörande betydelse i en utbildnings- och högskolepolitisk kontext
- hur olika aktörer och intressenter på såväl regional som nationell nivå inom lärosätena, skolhuvudmännen och den politiska sfären uppfattar och betonar olika delar i skeendet och strukturen samt vilken betydelse detta kan komma att ha för en långsiktig utveckling.

Utvärderingen ska göras i kritisk och konstruktiv anda och utvärderaren förväntas återkoppla formativt med preliminära slutsatser och observationer som kan bidra till en bättre utveckling i förhållande till ambitioner i ett nationellt helhetsperspektiv. Utvärderaren förväntas också självständigt uppmärksamma eventuella behov av justering av uppdraget för att det övergripande syftet ska nås.

Utvärderingen baseras på tillgänglig dokumentation samt på för utvärderingen unikt insamlad information. Relevant specifik information är bland annat a) dokumentation från försöksverksamheten (del- och slutrapporter från utvärderarna samt del- och slutredovisningar från noderna) och b) dokumentation från arbetet i ULF-S och ULF-O (minnesanteckningar, avtalsutkast mm). I ett bredare perspektiv finns en mängd relevanta rapporter och utredningar inom området.

Utvärderingen baseras förslagsvis också på intervjuer och samtal med ledamöter i ULF-S, ULF-O, och företrädare vid ett urval av lärosäten och skolhuvudmän i de fyra noderna som är aktiva inom ULF, samt i viss utsträckning politiker och tjänstemän inom utbildningssektorn.

Även andra personer/funktioner som utvärderaren bedömer har relevans för framtagandet av den nationella ULF-strategin kan intervjuas som underlag för utvärderingen.

Utvärderingen ska sammanfattas i en rapport som adresseras till de ansvariga universitetet för vidare överlämning till regeringen.

Utvärderaren ska regelbundet hålla uppdragsgivaren informerad om arbetets utveckling och i slutet av mars 2023 ska en mer omfattande avstämning och vid behov en eventuell justering av uppdraget ske.

Uppdraget ska slutredovisas 2023-09-30.

Avsändare:

Åke Ingerman, dekan, Utbildningsvetenskapliga fakulteten

Bilaga 2 Möten

230117 ULF-O
230201 ULF-S
230313 ULF-S
230313 ULF-O
230322 ULF-Bazar
230328 ULF-R
230330 ULF-O
230414 ULF-S
230425 ULF-O
230502 ULF-R
230504 ULF-S
230615 ULF-O
230904 Ägarmöte
230911 ULF-S

Bilaga 3 Samtal och intervjuer

(F) = *Fysiskt möte*

(D) = *Digitalt möte*

(Tfn) = *telefonmöte*

Åke Ingerman & Maria Jarl (F) 230113

Elisabet Nihlfors (D) 230116

Elisabet Nihlfors, Karin Hermansson, Maria Jarl, Lars Olsson, Yvonne Liljekvist, Ola J Lindberg, Veronica Sülau, Sarah Stridfeldt (D) 230214

Elisabet Nihlfors (F) 230202

Bodil Båvner (F) 230214

Kerstin Tham (F) 230302

Pernilla Nilsson(F) 230306

Hans Adolfsson (D) 230307

Jonas Tosteby (Tfn) 230308

Ulla Hamilton (F) 230314

Karin Hermansson (F) 230314

Per-Arne Andersson (F) 230315

Ingrid Carlgren (F) 230315

Lars Olsson & Anna B Cederlund (F) 230315

Camilo von Greiff & Eva Wallgren (F) 230322

Monica Sonde (F) 230323

Åke Ingerman (Tfn) 230327

Sara Svanlund & Per Båvner (D) 230328

Mattias Jarl (D) 230331

Anders Linde Laursen (F) 230417

Cecilia Christersson (F) 230418

Mattias Jarl (F) 230419

Peter Fredriksson (F) 230419

Åke Ingerman (D) & Elisabet Nihlfors (F) 230420

Erika Stadler (F) 230511

Josefin Lingström, Maria Nilsson,, Marie Oskarsson (D) 230522

Åke Ingerman & Elisabet Nihlfors (D) 230814

Erika Stadler (Tfn) 230831

Bilaga 5 Lednings- och referensgrupper

ULF-S

Hans Adolfsson, rektor, Umeå universitet
Åke Ingerman, dekan, Göteborgs universitet
Kerstin Tham, rektor, Malmö universitet
Jonas Tosteby, vicerektor, Högskolan i Dalarna
Ingrid Carlgren, Idéburna skolors riksförbund
Ulla Hamilton, Friskolornas riksförbund
Monica Sonde, Utbildning och arbetsmarknad, SKR
Per-Arne Andersson, Ifous

ULF-O

Elisabet Nihlfors, ordf, ULF/lärosäten
Karin Hermansson, vice ordf, Ifous
Maria Jarl, Göteborgs universitet
Lars Olsson, Uppsala universitet
Yvonne Liljeqvist, Karlstads universitet
Ola Lindberg, Umeå universitet
Katarina Arkehag, skolchef, Örebro kommun
Veronica Sulau, skolchef, Fridaskolorna
Sarah Stridfeldt, skolchef, NTI Gymnasiet
Anna Ullenius, skolchef, Sunne kommun

ULF-R

Per Båvner, Sveriges Lärare
Sara Svanlund, Sveriges Lärare
Lena Linnerborg, Sveriges Skolledare